

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

25^e JAARGANG

WOENSDAG 24 APRIL 1940

No. 1269

COMMISSIE VAN REDACTIE:

P. Liefstinck; N. J. Polak; J. Tinbergen;

H. M. H. A. van der Valk; F. de Vries.

M. F. J. Cool — Secretaris van de Redactie.

Redactie-adres: Pieter de Hoogweg 122, Rotterdam.

Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruigeplaatweg.

Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8408.

Advertenties voorpagina f 0,50 per regel. Andere pagina's f 0,40 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens tarief. Administratie van abonnementen en advertenties: Nijgh & van Ditmar N.V., Uitgevers, Rotterdam, Amsterdam, 's-Gravenhage. Postchèque- en giro-rekening No. 145192.

Abonnementsprijs voor het weekblad franco p. p. in Nederland f 16,—. Abonnementsprijs Economisch-Statistisch Maandbericht f 5,— per jaar. Beide organen samen f 20,— per jaar. Buitenland en Koloniën resp. f 18,—, f 6,— en f 23,— per jaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het weekblad en het Maandbericht gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties.

INHOUD:

	Blz.
De financiering der defensie door <i>Dr. J. Snoep</i>	306
Een verwaarloosde reserve door <i>H. W. Lambers</i>	309
De positie van Nederlandsche boter op de Engelsche markt in verband met de recente gebeurtenissen in Scandinavië door <i>Dr. H. J. Frietema</i>	311
Werkverruiming door <i>Meijer de Vries</i>	312
Rotterdam in het vierde kwartaal van 1939 door <i>Mr. W. F. Lichtenauer</i>	315
Derde Groninger dag 1940 door <i>M. F. J. Cool</i>	318
De Rijksmiddelen over Maart	319
BOEKBESPREKINGEN:	
J. E. Meade; <i>The Economic Basis of a Durable Peace</i> , bespr. door <i>Prof. Dr. J. Tinbergen</i>	320
MAANDOIJFERS:	
Overzicht van den stand der Rijksmiddelen.....	322
Gecombineerde Maandstaat van de Nederlandsche en Nederlandsch-Indische Grootbanken	322
STATISTIEKEN:	
Verkorte opgave der Groothandelsprijzen	323
Geldkoersen-Wisselkoersen-Bankstaten	323, 324

GELD-, KAPITAAL- EN WISSELMARKT.

Op de wisselmarkt is deze week het verloop van de Sterlingnotering beduidend kalmer geweest dan in de voorafgaande weken. De uitersten lagen minder ver uit elkaar, en men heeft den indruk, dat een toestand van betrekkelijke rust is ingetreden op een peil van 6.60 tot 6.65. Het was opvallend, dat het aanbod als regel uit de Verenigde Staten kwam, terwijl in Europa vaak de vraag overheerschte. Men zou geneigd zijn hieruit af te leiden, dat de speculatie een rol van betekenis heeft gespeeld, want noch aanbod van Ponden, afkomstig uit verkoop van Engelsche fondsen, noch commercieel Sterlingaanbod is uit de Vereenigde Staten op groote schaal te verwachten. De betrekkelijke kalmte van de markt heeft natuurlijk niet verhinderd, dat toch nog schommelingen voorkwamen. Een oogenblik is nog op 6.54 gehandeld, terwijl ook nog 6.70 is gemaakt. Die fluctuaties zullen echter in een betrekkelijk „dunne” markt, zoals Sir Simon de Pondenmarkt qualificeerde, steeds blijven voorkomen, teneer elk reguleerend ingrijpen van monetaire autoriteiten achtenwege blijft. Meerendeels bleef, zooals gezegd, de koers tusschen de 6.60 en 6.65, met sedert het einde van de voorafgaande week een, zij het zwakke, tendens tot verbetering.

Belgische Francs stonden, evenals in de vorige week, nogal onder druk, met als gevolg een geleidelijk afbrokkende notering. De monetaire autoriteiten lieten weliswaar de markt niet zonder steun, maar zij lieten toch langzaam aan den koers van de Belga dalen, hetgeen natuurlijk niet aan de stemming ten goede kwam. Fransche Francs volgden weer volledig de bewegingen van het Pond.

De Dollarnotering is onzent bleef onophoudelijk op het traditioneele afgifteprijns-niveau van het Egalisatiefonds. Toch bleven de operaties van dit fonds binnen veel enger grenzen dan in de vorige week. Wellicht zal uit den weekstaat van De Nederlandsche Bank weer een goudafgifte blijken, maar de omvang van de interventie was gedeceerd aanmerkelijk geringer dan in de voorgaande week.

Scandinavische valuta's hebben geen verrassingen van betekenis te zien gegeven; de omzetten waren echter gering. Wat Noorwegen en Denemarken betreft, zullen de commercieele betalingen over en weer zich trouwens niet meer over de vrije markt kunnen afwikkelen. De regering heeft maatregelen genomen om te vermijden, dat wij onze schulden zouden betalen, zonder onze vorderingen binnen te krijgen. Zooals bekend, is een soortgelijke maatregel destijds ten aanzien van Polen overwogen, maar het is toen niet zoover gekomen. Dit keer grijpt men sneller in. De omvang van de wederzijdsche verplichtingen zal wellicht niet zoo heel groot zijn, maar het is toch goed, dat men vermijdt dat Nederlandsche belangen zonder noodzaak benadeeld worden.

De geldmarkt blijft onder den invloed van de internationale spanningen. Aldus ziet de invloed van de goudherwaardeering zich reeds dadelijk doorkruist door andere factoren. Augustus-schatkistpapier werd op 2½ pCt. gehandeld. De toewijzing op de nieuwe uitgifte van schatkistpapier op den eersten dag van de nieuwe week weerspiegelde deze stemming: 4-maands-papier ging op 2½ pCt., 6-maands op 2¾, jaarspapier ging op 2¹⁵/₁₆ pCt. Het drie- en vijfjarige papier, dat voor het eerst na geruimen tijd weer werd aangeboden, werd à pari toegewezen, op een rentebasis dus van 3½ pCt., hetgeen beneden de verwachting van de markt bleef. Prolongatie steeg aan het begin van de nieuwe week tot 3¾ pCt.

De kapitaalmarkt had onder voortdurend aanbod te lijden, bij een bovenmatig geringe vraag, zoodat de koersen voortdurend afbrokkelden en voor de meeste soorten laagtere records werden geboekt. De nieuwe 4 pCt. Staatsleening behaalde een disagio van bijna 10 pCt.

DE FINANCIERING DER DEFENSIE.

De situatie op onze kapitaalmarkt is zeer zeker onbevredigend te noemen¹⁾. Gedurende 1939 hebben de kapitaal- en geldmarkt door een groote afvloeiing van saldi naar het buitenland, door den drang naar grootere liquiditeit en door geldoppotting en het hamsteren van goederen een aanmerkelijke inkrimping ondergaan, die onder meer tot uitdrukking is gekomen in een daling der staatsschuldkoersen, een verschijnsel, dat zich bijv. in Engeland niet heeft voorgedaan.

Eén der voornaamste oorzaken van deze onbevredigende ontwikkeling is, dat men alles den vrijen loop heeft gelaten en dat de Overheid niet intervenieerde. Hierbij kwam de coincidentie van zeer hoge staatsuitgaven voor defensie — op jaarbasis zeer globaal één milliard Gulden —, een vermindering van het vrijwillige spaarvermogen en van de opnemingscapaciteit voor langlopende staatsschuld van de institutionele beleggers en banken; deze capaciteit is kleiner in omvang, dan op het eerste gezicht lijkt. Wegens den reeds zeer hoogen belastingdruk is de fiscale reservecapaciteit gering. Het is de vraag, of de voorgestelde belastingverhoogingen, de winstbelasting enz. in staat zullen zijn, den in 1940 stijgenden dienst der leeningen te dekken. Een verdere opvoering der verbruiksbelastingen zou weliswaar het in deze abnormale tijden nuttige effect van consumptiebeperking hebben, zulks ter bevordering van het spaarvermogen, doch daardoor zou de fiscus weer benadeeld worden.

Hoe de Overheid tot dusverre de defensie financierde.

In de eerste maanden van den oorlog heeft men de mobilisatie door middel van de geldmarkt gefinancierd. De omloop van schatkistpapier is sinds begin 1939 gestegen van f 220 mill., tot f 518 mill., vóór de storting op de jongste Staatsleening, en exclusief een onbekend bedrag, dat voor rekening van het Egalisatiefonds uitstaat. Eerst aan het einde des jaars trachtte men tot consolidatie over te gaan door middel van een 4 pCt. 40-jarige leening van f 300 mill., welke, ondanks de belastingfaciliteit, mislukte, vermoedelijk wegens onvoldoende inschrijvingen van de zijde der beleggingsinstellingen. De tweede leening zou eveneens zeer waarschijnlijk zijn mislukt, omdat het aangeboden rendement onder dat der overige staatsschuld lag, ware het niet, dat men aan haar een half-gedwongen karakter gaf. Toch was het succes niet groot, daar de leening — die van hetzelfde type was als de voorafgaande — slechts met 10 pCt. werd overteekend, terwijl vermoedelijk voor een bedrag van f 32 mill. door inschrijvers bij De Nederlandsche Bank is beleend. Zij lijkt slechts amper geslaagd, hetgeen in scherpe tegenstelling staat tot de groote successen der leeningsuitgiften in Engeland, waar men andere leeningstypen heeft uitgegeven en verdere voorzieningen tot secureering van de bevrediging van de leeningsbehoeften van den Staat heeft getroffen. De netto-opbrengst der beide leeningen zal ongeveer f 340 mill. bedragen hebben, hetgeen minder is dan de helft, welke de defensie in één jaar tijds vereischt.

De goudwinst-mobilisatie van De Nederlandsche Bank vormt slechts een kort intermezzo in de leeningsbehoefte van den Staat en heeft een verruiming van de geldmarkt tot voornaamste effect gehad. Het Rijk heeft zijn aandeel ad f 132 mill. in de goudwinst onder meer aan aflossing van f 50 mill. schatkistpapier besteed, en het Egalisatiefonds heeft met de verkregen f 75 mill. een beleening op goud bij De Nederlandsche Bank van wellicht f 55 mill. en een voor zijn rekening uitstaand bedrag aan schatkistpapier afgelost. Er zou dus ongeveer voor f 150 mill.

¹⁾ Zie: „De Situatie op de Kapitaalmarkt” in E.-S.B. van 17 April jl.

nieuwe middelen in het verkeer zijn gebracht. Op 22 April is men weer tot uitgifte van schatkistpapier overgegaan. Wanneer de goudwinst zal zijn „verbruikt”, zal de Regeering opnieuw voor de vraag komen te staan, op welke wijze de loopende uitgaven zullen moeten worden gefinancierd. Het is derhalve te verwachten, dat binnen betrekkelijk korten tijd een nieuwe leening zal worden uitgegeven, indien de Regeering een sterk aanzwellen van de vlottende schuld zal wenschen te vermijden.

Het financieringsbeleid der Regeering.

Van een systematische en consequente defensiefinancieringspolitiek is hier te lande niets gebleken. Dit geldt zoowel voor de politiek der oorlogseconomie, als ten aanzien van den fiscus en van de leeningen. Omschakeling van een vredes-economie, welke een zoo groot mogelijke behoeftebevrediging van het individu ten doel heeft, naar een oorlogseconomie met een hoogere productie, een geringere consumptiemogelijkheid en een stimuleering der besparingen, heeft hier onder leiding van de Overheid niet plaats gehad.

Het kapitaalverkeer met het buitenland, de kapitaalmarkt, de productie en het verbruik, de spaaractiviteit, de koersvorming van staatsschuld op de beurs, de investeringen en wat dies meer zij, heeft men hier vrijwel totaal vrij gelaten, zonder eenige interventie, hoewel uit het kiezen van het tijdstip der goudwinstmobilisatie en uit de emissie eener halfgedwongen leening zou kunnen blijken, dat de Overheid een goedkoop-geld-politiek, resp. een monopoliseering van de kapitaalmarkt voor oogen zweeft. Vaste richtlijnen ontbreken bij de technische uitvoering van de oorlogscrisis-financiering. Men heeft geen maatregelen tegen den grooten kapitaalexport genomen en evenmin de repatriëering gestimuleerd. Er heeft geen organisatie van de te verwachten noodgedwongen versoering plaats gevonden. Zou men middelen kunnen overwegen, die mogelijkerwijze eenige verbetering in den onbevredigenden gang van zaken op onze kapitaalmarkt zouden kunnen brengen? Ter beantwoording van deze vraag doen wij een greep uit de vele factoren, die het geheele complex beheerschen.

Korter loopende leeningen gewenscht.

Een zeker gebrek aan vindingrijkheid, aanpassingsvermogen, taktiek en psychologische instelling van de Overheid tegenover de beleggers zijn aan de tegenwoordige leeningspolitiek van ons land niet vreemd. Tot de leemten in de leeningspolitiek behoort in de eerste plaats de te lange looptijd der beide 40-jarige leeningen, welke impopulair is in tijden, waarin de rentevoet een neiging tot stijgen vertoont. De beleggers toonen voorliefde voor kortlopende papieren, daar deze onder de huidige omstandigheden minder koersrisico bieden. Een groot aantal 2½ pCt. en 3 pCt. stedelijke en provinciale leeningen met zeer korten looptijd, in 1938 uitgegeven, hadden zulk een succes, dat zij practisch oogenblikkelijk van de markt verdwenen en waarschijnlijk niet meer uit de beleggingsportefeuilles te voorschijn zullen komen. In Engeland had men onlangs een groot succes bij de uitgifte eener 3 pCt. leening met een looptijd van 15½ à 19½ jaar, welke een geschikt investeringsobject voor alle categorieën van spaarders schijnt te vormen. Men kon tevoren zelfs de 4½ pCt. leening 1940—44 in een 2 pCt. leening 1943—45 converteeren. In Zwitserland, dat overigens minder geëxponeerd tusschen de belligerenten ligt dan ons land, heeft men, zonder eenige vrijheidsbeperking van kapitaal, bij de banken promessen geplaatst met een looptijd van 1 tot 3 jaar en met een rente van 2¼ pCt. en 3½ pCt. Bovendien gaf men een 3½—4 pCt. leening met 10-jarigen looptijd uit, welke een goed onthaal vond, hoewel haar rendement onder de bestaande kapitaalrente lag. De

emissiekoers beliep 99.40 pCt., tot 1944 wordt 3½ pCt. rente betaald en 4 pCt. rente tot 1950. Ook kent men daar sinds lang het systeem der „Kassa-Obligatien” met een looptijd van 3 tot 5 jaar, bekend beleggingsobject voor banken²⁾.

Bij de overweging der Regeering tot emissie van langlopende leeningen kan wellicht gelden, dat het nageslacht dient mede te betalen aan de handhaving van de onafhankelijkheid van het land en dat de annuïteiten van een kortlopende leening uitzonderlijk hoog zouden zijn. Men kan echter een kortlopende leening later altijd nog verlengen, hetgeen met bijna alle emissies van 1914—1919 is geschied en waardoor thans nog ongeveer één milliard Gulden van de vroegere oorlogsschuld in den vorm van de 3—3½ pCt. leening van 1938 per 1976 uitstaat³⁾. Zoo werd de eerste 5 pCt. 15-jarige leening van f 275 mill., waarop voor f 410 mill. werd ingeschreven, in de 4½ pCt. 40-jarige leening van 1917 geconverteerd, deze weer in de 4 pCt. leening van 1934 en deze op haar beurt weer in de 3—3½ pCt. leening omgewisseld. In feite is dus het restant der eerste 15-jarige oorlogssleening, waarop een hoog rendement werd geboden, daar men zeker van zijn zaak wenschte te zijn, uiteindelijk een 62-jarige leening geworden. Alleen de laatste oorlogssleening, de gedwongen 5 pCt. emissie van 1919, werd in 1933 zonder nieuwe uitgifte afgelost. Op de eerste vier leeningen, evenwel eveneens met stok achter de deur, werd tot een bedrag van f 1.364.000.000 ingeschreven en geaccepteerd, terwijl in totaal f 1.025.000.000 werd gevraagd. De aflossing der eerste 15-jarige leening was als volgt geregeld: in de jaren 1916 tot en met 1920 telkens 5 pCt., daarna oplopend tot 11 pCt. in 1929.

Een uitgifte eener kortlopende leening, zegge 10 jaar, iets onder pari en slechts aflosbaar door uitlotingen à pari, zij het met vaste annuïteiten, of in den vorm van een serieleening, zou een veel grooter succes kunnen hebben dan een 40-jarige emissie, zelfs met belastingfaciliteit, daar eerstgenoemde modaliteiten bij de beleggers het meest geliefd zijn. Men zou dan tevens een iets lager rendement kunnen aanbieden, dan op een langlopende leening is te behalen. In de praktijk toonen immers kortlopende objecten tegenwoordig lagere rendementen dan langlopende, zulks wegens hun grootere aantrekkelijkheid. De 3 pCt. 20-jarige leening van 1936 werpt een rendement af, dat meer dan een half procent lager is dan dat der 3 pCt. 50-jarige leening van 1937. De uitgifte met een iets lager rendement heeft tevens het voordeel, dat daardoor de koersen der oudere leeningen niet per se behoeven te depreciëren. In geen geval zou het derhalve gewenscht lijken, dat de Regeering verdere 40-jarige leeningen tegen hoogere rendementen zou uitgeven dan de vorige, teneinde meer succes te behalen. Immers dan zou de oude schuld zonder interventie nog verder depreciëren. Een relatief lage rente en een korte looptijd zijn derhalve gewenscht. Bij de tweede leening kon de inschrijver, die naar zuiver zakelijke motieven handelde, er bijna zeker van zijn, dat hij onmiddellijk koersverlies zou lijden, omdat het rendement van dit object ten achter stond bij dat van gelijksoortige, reeds bestaande leeningen. Dit zou ertoe kunnen leiden, dat een eventueel komende leening van hetzelfde type, ondanks de stok achter de deur, zou kunnen mislukken en dat de Regeering dan tot een geheel gedwongen leening, dus tot een zekere vermogensheffing, zou moeten overgaan.

Het belang van propaganda.

Het was tevens niet juist gezien, dat men bij de

²⁾ Zie De Telegraaf van 13 April jl.

³⁾ Zie de suggestie van M. F. J. Cool in de E.-S.B. van 1 November jl. betr. het voor de financiering van het leeningsfonds mede grijpen naar het middel van opening van een nieuw grootboek met een rentevergoeding op een sliding-scale-basis:

eerste, geheel vrijwillige uitgifte geen beroep deed op de vaderlandsliefde en dit wel bij de half-gedwongen leening deed. Overigens valt voor onze Overheid van andere landen nog heel wat te leeren op het gebied der propaganda, als psychologische voorbereiding voor het rijp maken van de beleggings-animo. Met pakkende slagzinnen heet het overal in Engeland: „Lend to Defend the Right to be Free”.

In dit verband kan ook gewezen worden op het ontbreken hier te lande van een goed geleide campagne ter bevordering van het vrijwillig sparen⁴⁾. Hoewel daarmede het vraagstuk van de oorlogsfinanciering geenszins wordt opgelost, heeft Engeland daarmede in 2 maanden tijds meer dan £100 miljoen opgehaald. De nationale spaarcertificaten kosten 15/- en stijgen in 10 jaar in waarde tot 20/6, representeerende een interest van £3.3.5 percent. Zij zijn vrij van inkomstenbelasting en kunnen op aanvraag direct verzilverd worden. In ons land ligt nog een heel terrein voor het aantrekken van de kleine besparingen braak. Men denke voortz aan het systeem van premieleeningen, aan obligatiën met zeer kleine coupures en dergelijke.

Verscheidenheid van beleggingsmateriaal.

Voor het heteroog karakter der beleggers en het uiteenlopend doel der beleggingen dient gevarieerd beleggingsmateriaal te bestaan. Men denke hier te lande aan uitgifte van 3- en 5-jarige promessen ten behoeve van banken en instellingen, die op tamelijk korten termijn gelden te beleggen hebben. Voorts zou het aanbeveling kunnen verdienen, stortingen op de inschrijvingen op leeningen in termijnen te doen geschieden en desnoods een extra-uitkeering aan inschrijvers toe te kennen, die zich aan een sperrplichting zouden willen onderwerpen⁵⁾.

Reguleering van de staatsschuldkoersen?

De Staat kan zich door middel van een stok achter de deur een bevoorrechte positie op de kapitaalmarkt verschaffen en daardoor zichzelf iets goedkoop financieren, doch dan kan het uit billijkheids-overwegingen aanbeveling verdienen, dat de Overheid den belegger dan niet verder aan zijn lot overlaat en daardoor lijdelijk een flinke koersdaling tot 93½ pCt. van de 2e leening, vóór de Scandinavische invasie, aanziet zonder in te grijpen. De reeds semi-gedwongen beleggers zijn hierdoor aan een extra heffing onderworpen, wat te voorzien was (zie boven).

De Staat loopt hierdoor gevaar, dat de beleggers zich min of meer van hem vervreemden. De koersdaling van staatsschuld en andere overheidsobligatiën heeft groote boekverliezen aan verschillende reserve-vormende ondernemingen, aan beleggingsinstellingen en rijksfondsen veroorzaakt, waardoor hun bereidwilligheid of vermogen tot opnemng van nieuwe staatsschuld beperkt wordt en waardoor de tendens tot opnemng van onderhandsche leeningen, die geen beurskoers hebben, wordt versterkt. Uit levensverzekeringskringen is dan ook reeds het systeem van wiskundige berekening van het obligatiebezit, als boekwaardering i.p.v. als beurskoers, zooals in Zwitserland, als wenschelijk naar voren gebracht⁶⁾.

In Engeland heeft men een zekere contróle over de koersvorming van staatsschuld ingesteld en wel door middel van vaststelling van minimum-koersen, die enkele malen konden worden verhoogd. De inschrijvers op uitgiften behoeven hierdoor geen koersdaling te vreezen, die bovendien de staatscredietwaardigheid benadeelt. Deze tactiek heeft vertrouwen gewekt en

⁴⁾ Zie hierover Prof. Mr. P. Lieftinck: „Vrijwillig of gedwongen sparen” in E.-S.B. van 6 Maart jl.

⁵⁾ Zie ook de suggestie van Dr. G. C. A. van Dorp in de E.-S.B. van 21 Febr. jl. betr. speciale schuldbrieven voor tijdelijke belegging van gelden.

⁶⁾ Zie Alg. Handelblad van 19 Maart jl.

een koersstijging uitgelokt, welke laatste men evenwel heeft te zien in het geheele kader van maatregelen aldaar. De interventie vormt een onderdeel van het streven, om den leeningsvoet voor den duur van den oorlog, met medewerking van de goedkoopgeldpolitiek, zoo veel mogelijk op den huidige stand te houden. De Engelsche minimumkoersen werden laag genoeg gesteld om een sluikhandel onder de minima te voorkomen. The Times zegt: „The minimum prices are a safeguard against the dictates of reason. The minima perform their function without prices being established on the minima.”

In deze tijden zijn de koersfluctuaties dikwijls onevenredig aan de omzetten. Te onzent zijn de omzetten in de jongste leening tamelijk gering geweest en er hing na inschrijving weinig vlottend materiaal boven de markt, zoodat een koersinterventie betrekkelijk gemakkelijk zou hebben kunnen plaats vinden. De vraag is, of een eventuele interventie ter beurze thans nog wenschelijk zou zijn, nu de koersen reeds zoo sterk zijn gedaald.

Desniettemin verdient de instelling van eenigerlei „management” der koersen overweging. Men kent reeds de werking van het Egalisatiefonds ten opzichte van den dollarkoers, waarop de markt vertrouwt. Indien dit fonds zijn contrôle staakt, is de wisselmarkt haar normen kwijt en men weet, ondanks de geheimhouding der transacties, wanneer het fonds in de markt is. Evenzeer zou de wetenschap der beleggers, dat de staat zich om hun obligatiebezit zou bekommeren, een sfeer van meer vertrouwen kunnen scheppen, hetgeen onder de heerschende omstandigheden zeer gewenscht is.

Beperking der „vrije” economie.

In een tijd, waarin de vraag naar kapitaal de besparingen overtreft, bestaat de tendens tot rentestijging, waaraan men op den duur niet kan ontkomen, indien men ten minste geen andere maatregelen neemt. Iedere maatregel kan echter moeilijk geïsoleerd beoordeeld worden of uitsluitend op zijn eigen mérites worden getoetst, daar het hier gaat om een geheel samenstel van aan de eischen des tijds aangepaste interventies, waartoe men helaas moet overgaan, ten einde een verscherping van de situatie bij voortduur van den oorlog te voorkomen. Zoo heeft Engeland naast de vaststelling van minimumkoersen, de deviezencontrôle en den verkoop van bezit aan buitenlandsche effecten, zijn reeds jarenlang gevoerde open-marktpolitiek met goed succes tot handhaving van een lage rente in oorlogstijd aangewend⁷⁾. In landen, waar men tot dusverre erin geslaagd is, de geweldig hooge lasten der oorlogsvoering zonder wrijving en goedkoop te financieren, zooals in Engeland, heeft men zich daarvoor reeds een belangrijke opheffing van vrijheid in het financieele en handelsverkeer met het buitenland moeten getroosten en de noodzaak eener nog verdere vrijheidsbeknotting wordt urgenter. Tot dusverre waren in Engeland een systematische verbruiksbeperking door rantsoeneeringsmaatregelen, spaardwang in den vorm van uitgestelde loonbetaling à la Keynes en verdere in de onafhankelijkheid der particuliere huishoudingen diep ingrijpende maatregelen nog niet of nauwelijks noodzakelijk en hadden de interventies aan de grenzen (kapitaaluitvoerverbod en terugroeping van kapitaal uit het buitenland), zoo mede de verdere maatregelen voldoende succes.

In ons land — dat trouwens niet in den oorlog is gewikkeld — worden allerlei vormen van dwang dermate onsympathiek geacht en stuiten zij zoozeer af op de oude liberale tradities, dat de Regeering zich slechts schoorvoetend en tastend in deze richting be-

weegt. De vraag⁸⁾ is hierbij, of men hier nu reeds moet overgaan tot verschillende beperkende maatregelen met betrekking tot het binnenland en tot het kapitaal- en handelsverkeer met het buitenland, — zulks als prophylaxe tegen eventuele meerdere moeilijkheden in de situatie van de naaste toekomst, nadat zich reeds enkele maanden allerlei zwakte-symptomen op de kapitaalmarkt en bij de financiering van de defensie hebben voorgedaan — of dat men moet wachten totdat de kwaal geheel acuut is geworden, nadat een te hooge levensstandaard in stand is gehouden en een lagere levensstandaard wordt gecamoufleerd door geringere besparingen en door de „pump priming” van de defensie-uitgaven. Ook de mate van doseering verdient overweging, waarbij echter iedere interventie een steeds verder ingrijpen vereischt, zooals uit deviezencontrôle blijkt.

De uitoefening van eenigen spaardwang, beleggingsdwang en rantsoeneeringsvoorschriften ten aanzien van luxe-goederen, schaarsche goederen of niet-noodzakelijke importartikelen, wordt hier buiten bespreking gelaten, daar dit het kader van dit onderwerp overschrijdt. Veel van wat men vroeger als autarkisch streven en mercantilisme voor ons land terecht verwierp, moet men tegenwoordig als gevolg van de oorlogsdreiging helaas overwegen tot uitvoering te brengen, o.a. ter wille van de deviezensituatie.

Contrôle over de betalingsbalans?

Uit de ontwikkeling van de crediteurengelden der banken en van den goudvoorraad der Nederlandsche Bank sinds November blijkt, dat de kapitaalvlucht min of meer tot stilstand was gekomen, nadat de groote exodus het vorig jaar had plaats gehad. Er komt naar verhouding weinig vlottend vermogen meer voor vlucht in aanmerking, al bestaat hiertoe theoretisch nog altijd ruime mogelijkheid.

Dit blijkt uit de goudverliezen der Nederlandsche Bank en vermoedelijk van het Egalisatiefonds in de jongste weken als gevolg van de Scandinafsche crisis. Gesteld, dat de druk op den Gulden uit hoofde van kapitaalexport niet meer zoo groot zou zijn en daardoor de verhindering van dien export niet zoo veel effect zou sorteerden, dan staat daar tegenover, dat de invloed van de loopende posten der betalingsbalans op den Gulden tegenwoordig zeer veel grooter is geworden dan in vorige jaren. In 1938 beliep het goederenimportsaldo f 376 mill., in 1939 f 551 mill., en op basis van de eerste vier oorlogsmaanden zou dit saldo op jaarbasis tot ca. f 800 mill. kunnen stijgen. Bovendien zal het saldo-inkomsten uit scheepvaart- en handelsverkeer en andere diensten, voor 1938 f 254 mill., in 1940 aanmerkelijk kleiner zijn, zoo ook waarschijnlijk het saldo-inkomen uit rente en dividend, ten bedrage van f 183 mill. in 1938, toen de loopende posten, met inbegrip van de stijging van den achterstand in de clearing met Duitschland ter wille van de juiste weergave der deviezensituatie, ongeveer gesloten zullen hebben. Thans moet een zeer groot deficit in de loopende posten zijn ontstaan. Naast beperking van den import tot noodzakelijke artikelen, kan men zich afvragen, of de Gulden beschermd moet worden tegen de mogelijkheid van verdere kapitaalexport, zoomede tegen de groeiende deviezenrestrictie en valuta-ontreddering elders.

Mobilisatie van kapitaalbezit in het buitenland?

De uittocht van kapitaal in 1939 heeft het voordeel, dat dit in geval van nood voor de voorziening van de binnenlandsche kapitaalbehoefte als reserve dienst zou kunnen doen, gelijk in Engeland, waar men met een voorzichtige, zeer geleidelijke en gedeeltelijke liquidatie van fondsenbezit in de Vereenigde Staten de inheemsche kapitaalmarkt heeft gevoed.

⁷⁾ Een bespreking van de wenschelijkheid van het voeren eener goedkoopgeldpolitiek naar Engelsch voorbeeld hier te lande moet wegens de uitgebreidheid van de stof achterwege blijven.

⁸⁾ Prof. Dr. N. J. Polak acht, blijkens zijn artikel „Doe het nu” in E.-S.B. van 17 dezor, dit al lang geen vraag meer!

Het nadeel van het opteren van buitenlandsche beleggingen is natuurlijk, dat men het toekomstige gat in de loopende posten door middel van kapitaalsrepatriëering nog vergroot, daar de rente-opbrengsten daardoor zullen verminderen. Ter demonstratie van de grootte van het buitenlandsch bezit diene, dat voor rekening van Nederlandsch instellingen en particulieren in de Vereenigde Staten per ultimo Augustus 1939 uitstond: aan effecten voor een waarde van \$ 470 mill., aan banksaldi \$ 160 mill. — hoofdzakelijk vluchtkapitaal — en aan meerendeels duurzame investeringen voor \$ 380 mill., benevens een groot bedrag aan monetair goud, door den F. R. Board op \$ 770 mill. geraamd.

De Dollars, waarover Nederland derhalve in tijd van nood zou kunnen beschikken en die deels direct realiseerbaar zijn, deels geleidelijk liquideerbaar (de z.g. „direct investments”) zouden kunnen zijn, met de door ons berekende tegenwaarden in Guldens volgens de op de onderscheidene tijdstippen geldende wisselkoersen, maken volgens de ramingen van het F. R. Bulletin van December 1939 de volgende bedragen in millioenen valuta-eenheden uit:

	Augustus 1914		Augustus 1939	
	\$	gld.	\$	gld.
„Central gold reserve”	60	146	770	1.440
Dollarsaldi			160	299
Effecten	700	1.700	470	879
„Direct investments”			380	710
Totaal	760	1 846	1.780	3.328

Deze bedragen zijn natuurlijk niet uitsluitend Nederlandsch bezit, daar er ook saldi en effecten van niet-Nederlandsch bezit zijn, voor wier verwerving ons land slechts een intermediaire functie heeft gehad. Desniettemin zal een zeer groot bedrag uitsluitend Nederlandsch bezit uitmaken. Gebruikmaking van de crediteurenpositie van Nederland kan overweging verdienen voor het geval liquidatie mogelijk is, waarbij het van belang is, hoe men de situatie van ons land in het verdere verloop van het groote conflict ziet. Een relatief aanzienlijk bedrag aan saldi en goud in de Vereenigde Staten voor Nederlandsche rekening dient echter steeds als „ijzeren voorraad” te worden gehandhaafd, zulks wegens monetaire doeleinden en overwegingen met betrekking tot de veiligheid, doch ook wegens de noodzakelijke aankopen aldaar. Men denke bijv. aan defensie-materiaal en onontbeerlijke grondstoffen.

De achterhalingsmogelijkheid van buitenlandsch bezit valt hier buiten beschouwing. Genoeg zij te vermelden, dat per ultimo 1939 bij de administratiekantoren een bedrag van f 665 mill. aan certificaten van buitenlandsche effecten (1938: f 711 mill., 1937: f 640 mill.) uitstond, van welk bedrag f 563 mill. (1938: f 585 mill., 1937: f 543 mill.) voor rekening van de Vereenigde Staten uitstond. De daling in 1939 in weerwil van den kapitaalexport zal wel verband houden met omzetting van certificaten in origineele stukken wegens vermeende, meerdere zekerheid in geval van acuut oorlogsgevaar voor ons land.

Ook financieele paraatheid!

Schrijver dezes betichtte zichzelf bij het schrijven van bovenstaande regelen in dezen fatalen tijd van een economische „Kleinmalerei” bij zijn minuscule onderscheidingen van een half-procents-rendementsverschil en van looptijden van leeningen. Hij beperkte zich tot materiele factoren en liet psychische momenten onbesproken.

De lezer trekke hieruit niet te voorbarige conclusies!

De onwrikbare wil van ons volk tot bescherming van zijn onafhankelijk bestaan uit zich in een vast besloten verdediging eener zelfstandige neutraliteit.

Onze economische en militaire defensie zal, naast een geest van dienstbaarheid aan een offervaardigheid voor het nationale belang, verzekerd moeten zijn van voldoende materiaalvoorziening. Hiervoor moeten offers worden gebracht en daarbij zal men niet kunnen doorleven op de manier, zooals men tot dusverre gewend was. Voor de snelle moderniseering van ons burgerlijke en militaire organisatie-apparaat vormen de *financiën* één der onmisbare fundamenten.

Een oorlog is niet echter meer alleen een zaak van de militairen. *Nederland moet ook financieel en economisch paraat zijn!* Wij wenschen niet van buitenaf militair overrompeld te worden, doch wij wenschen evenmin van binnenuit overrompeld te worden door een stagnatie in den financieelen bloedsomloop en derhalve door onvoldoende toestrooming van financieele levenssappen naar het gecoördineerde apparaat, welks eischen praevaleeren. Financieele weerkracht en veerkracht zijn gebiedende eischen in stormtij. Hiertoe zal ieder in waren burgerzin en naar vermogen moeten meewerken. Ook de belegger en de beleggingsinstelling hebben hier een taak te vervullen, door hun schouders onder de financiën des Rijks te zetten en zij dienen zich niet alleen door mercantiele overwegingen te laten leiden. Dat de Overheid hen echter hierbij helpe!

Dr. J. SNOEP.

EEN VERWAARLOSSE RESERVE.

Professor Polak heeft zeer onlangs¹⁾ in een betoog van algemeene strekking gewezen op de dringende eisch, eenmaal toch noodzakelijke maatregelen nú te nemen. Hij heeft daarbij gewezen op de neiging om op economisch gebied, vooral op dat der consumptie, „gewoon” te doen. Inderdaad, de groote problemen, welke het oorlogsgebeuren aan ons stelt, vinden ook in hun economische aspecten, groote belangstelling. Veel te weinig wordt daarbij in ons land echter nog gelet op de economie in haar meest huiselijke betekenis: de zuinigheid. Op één der pijnlooze bezuinigingsmogelijkheden willen wij in het volgende in het bijzonder de aandacht vestigen. En wel op het vraagstuk van het *inzamelen en benutten van gebruikt materiaal*, een vraagstuk, dat in grooter verband in ons land nog ternauwernood eenige aandacht heeft gevonden.

Dit is daarom des te meer merkwaardig, daar zuinigheid op het gebied der „voorbijs consumptie”, op zijn minst in staat zou stellen tot een iets geringere bezuiniging op het verbruik zelf.

Afval verzamelen geen laatste stroohalm.

Het woord „afval” echter is in onze taal reeds beladen met een zoodanig ongunstigen klank, dat de gedachte, dat deze afval een belangrijke economische taak zou kunnen vervullen, hierop als het ware reeds af schijnt te stuiten.

Een veel ernstiger quaestie speelt bij dezen afkeer nog een grooten rol. Steeds meer heeft de laatste jaren de opvatting postgevat, dat de rationeele verwerking van gebruikte stoffen een noodmaatregel zou zijn, een terugvallen op de laatste reserves. Deze opvatting nu, zouden wij ten krachtigste willen bestrijden. Het uitbuiten van economische mogelijkheden behoeft in het geheel geen teeken van armoede te zijn: het is slechts een bewijs van gezond verstand. Waarom zouden wij materiaal verloren laten gaan, dat later vervangen zal moeten worden, eventueel ten laste van onze scheepsruimte en per saldo van onze betalingsbalans? Een welgeorganiseerde, voortgezette actie tot het inzamelen van alle soorten oud materiaal is m.i. een verzorgingsmaatregel, welke in karakter volkomen overeenkomt met de om dezelfde reden getroffen rantsoeneeringsmaatregelen.

Niet alleen in de oorlogvoerende landen zijn dan

¹⁾ „Doe het nu!”, E.-S.B. van 17 April jl.

ook dergelijke acties ondernomen. Ook in andere landen heeft men reeds het voordeel van een bezuiniging van deze soort ingezien. Wij wijzen hier in dit verband slechts op de kortelings in Zwitserland gevoerde campagne tot het verzamelen van oud papier.

Reeds bij een vluchtige beschouwing valt op, dat veel, dat zijn „nut” gehad heeft, wordt weggegooid of doelloos blijft staan. Een „schoonmaakactie”, zoals die onlangs te Amsterdam werd ondernomen voor het opruimen der zolders, zou in breder verband opgezet aan het inzamelen van oude metalen dienstbaar gemaakt kunnen worden. Op deze wijze aangevat, snijdt het mes bovendien van twee kanten. Terwijl men in het hoofddoel, de verbetering der passieve luchtbescherming, een pakkend devies heeft, zal tegelijkertijd een, naar onze meening, niet onaanzienlijke hoeveelheid materiaal ter beschikking komen.

Hier rijzen onmiddellijk twee vragen. In de eerste plaats kan men zich namelijk afvragen, welke materialen hiervoor vooral in aanmerking zullen komen en welke hoeveelheden dit kan opleveren. In de tweede plaats kan de vraag gesteld worden, hoe en door welke lichamen een zoodanige actie georganiseerd en ten uitvoer gebracht zou kunnen worden.

Eenige in aanmerking komende stoffen.

Dit artikel is vooral bedoeld om een o.i. verwaarloosde mogelijkheid te signaleren. Daarom zal aan de eerste vraag slechts in het kort eenige aandacht besteed worden. Slechts zij opgemerkt, dat, in Duitsland en Italië in het bijzonder, aan dit probleem reeds veel opmerkzaamheid is gewijd. Het meest opvallende resultaat van deze onderzoeken is geweest, dat zoo weinig „waardeloos” is. Zelfs indien men echter niet zoover wil gaan, dat geheele industrieën opgericht worden voor de „Verwertung der Abfälle”, blijven er eenige eenvoudige mogelijkheden over. Twee der meest opvallende, welke kunnen leiden tot besparing op ingevoerde grondstoffen, n.l. het opvangen van het uit de consumptiehuishoudingen verdwijnende oud metaal en oud papier werden reeds genoemd. Doch ook een geheel andere materie verdient attentie. Men krijgt in de groote steden den indruk, dat groote hoeveelheden etensresten, ondanks het bestaan van „ophalers”, weggegooid worden. Naar onlangs gemeld werd, zal men binnenkort overgaan tot het oprichten van een vijftal fabrieken ter verwerking van dergelijke afval. Naar schatting zou dit een resultaat van 75.000 tot 85.000 ton bruikbaar veevoeder op kunnen leveren. Dit is pl.m. 4 pCt. van het totale verbruik aan veevoeder. Juist in verband met het in dit tijdschrift meermalen gesignaleerde feit, dat de veevoederpositie eenige versterking zou kunnen gebruiken, ligt hier een terrein voor benutting van afval zooal niet meer braak, dan toch nog voor verdere bewerking open.

Wat de quantitative opbrengst betreft, achten wij ons niet bevoegd schattingen te geven. Waarschijnlijk tengevolge van de geringe belangstelling, — althans voor zoover zij naar buiten gebleken is —, welke dit onderwerp tot nog toe in ons land heeft ondervonden, zijn op dit gebied ook weinig gegevens bekend. Ongetwijfeld zullen echter ten aanzien van het bedrijfsleven door gespecialiseerde instellingen hiernaar onderzoeken voor bepaalde doeleinden zijn ingesteld. Het zou m.i. zeer zeker de moeite loonen, als, mede aan de hand van buitenlandse ervaringen, getracht werd de quantitative belangrijkheid van dezen grondstoffbron na te gaan.

Een enkel voorbeeld van het belang van maatregelen van deze soort zij hier echter gegeven. Voor betrekkelijk korten tijd is men er in ons land toe overgegaan de aangevoerde zeevisch onmiddellijk in de afslagplaatsen van den kop te ontdoen. Volgens dienaangaande verstrekte mededeelingen heeft dit tot resultaat gehad, dat gedurende de eerste negen dagen

uit het verwerken van deze vischafval een hoeveelheid vischmeel, geschikt als pluimveevoeder, van ongeveer 10 ton beschikbaar is gekomen. Het is waarschijnlijk mede tengevolge van het succes, dat een soortgelijke maatregel in Duitsland heeft opgeleverd, dat men hiertoe is overgegaan. Dit gunstige resultaat kan slechts een aansporing zijn een onderzoek in te stellen naar de mogelijkheid van andere besparingen van deze soort. Dat men maatregelen als deze, welke het publiek misschien een zekere mate van ongemak bezorgen, niet heeft willen doorvoeren in gewone tijden, het zij zoo. Gedane zaken nemen geen keer; doch niet gedane zaken kan men in dit geval thans nog ten goede wenden.

De organisatie.

Een tweede punt, dat nadere bespreking verdient, is de organisatie. De geheele actie zou een dwaasheid zijn, indien hiertoe reeds economisch productieve krachten aan hun bestemming zouden moeten worden onttrokken. Nederland heeft op het oogenblik echter nog onbenutte arbeidskracht, en waarschijnlijk ook vervoermiddelen te over. Wanneer van officieele zijde, o.a. via de pers, een breede propaganda-actie werd ingezet, moet het bereikbaar zijn, dat het publiek een voldoende hoeveelheid oud materiaal regelmatig ter beschikking stelt, om het ophalen hiervan loonend te maken. Wanneer het publiek overtuigd is, dat hiermee een arbeid verricht wordt, welke het land positief ten goede komt, kan een dergelijk bedrijf een aantal ongeschoolde arbeidskrachten tot broodwinning strekken.

Indien men de resultaten van deze materiaalinzameling, geconcentreerd in periodieke groote inzamelingen, geheel aan den Staat ten goede doet komen, — hetgeen in het licht, waarin wij deze quaestie bezien in het geheel niet noodig is —, dan zou hier een taak weggelegd zijn voor degenen, welke, ofschoon van dienstplichtigen leeftijd, niet in militairen dienst zijn. De verschillende vrijwillige hulpdiensten, welke zich gevormd hebben, zouden dan in elk geval in de propaganda ingeschakeld kunnen worden. Men dient hierbij wel te bedenken, dat men weinig heeft aan een kortstondige beweging, ontstaan uit een spontane opwelling. Noodig zal zijn, dat een systematische en blijvende organisatie gevormd wordt.

Systematische opzet is noodzakelijk.

Een systematische opzet is noodig, ook in verband met het volgende. Tenslotte is het hier aangevoerde probleem slechts een onderdeel van een veel grooter: dat der verspilling in het productieproces. De bestrijding dezer verspilling is juist in tijden van oorlog, dus van dreigende schaarschte, meer noodzakelijk dan ooit. Systematisch moeten alle mogelijkheden van groter doelmatigheid, waarvan de verwerking van afval er één is, worden nagezocht. Ongetwijfeld zal dit voor bepaalde bedrijfstakken reeds in vergaande mate gebeurd zijn. Wij wijzen hier bijv. op datgene, wat in de industrieën van alcoholhoudende dranken op dit gebied reeds bereikt blijkt te zijn. Het is algemeen bekend, dat de grootindustrie haar kans op voortbestaan onder ongunstige prijsverhoudingen mede te danken heeft gehad aan de systematische verwerking van afvalstoffen tot nevenproduct. Te weinig is omtrent de kansen, welke ons land op dit gebied nog bezit, echter bekend. Hier evenwel zullen slechts diepgaande onderzoeken gunstige resultaten kunnen voortbrengen, en dat eerst op langen termijn.

Wat echter het verbruikte materiaal der consumptiehuishoudingen betreft, hier kan een onmiddellijke actie zowel individueel als in groepsverband directe resultaten opleveren. Dat die actie dus kome.

DE POSITIE VAN NEDERLANDSCHE BOTER OP DE ENGELSCHEN MARKT IN VERBAND MET DE RECENTE GEBEURTENISSEN IN SCANDINAVIË.

De wereldbotermarkt.

Een analyse van de wereldbotermarkt — een begrip dat wij gebruiken als aanduiding van het beeld dat men krijgt door de hoeveelheden boter, welke door de belangrijkste boterexporteerende landen worden uitgevoerd, te stellen tegenover die, welke door de belangrijkste boterimporteerende landen worden ingevoerd — heeft voor 1938¹⁾ tot resultaat het volgend overzichtje, waarin wij gemakshalve de hoeveelheden hebben uitgedrukt in hundredweights à 50.8 kilogram.

Uitvoer		1938		Invoer	
	× 1000 cwt.	%		× 1000 cwt.	%
Denemarken ..	3.111	26,3	Gr.-Britannië	9.430	81,5
Nieuw-Zeeland	2.615	22,0	Duitschland..	1.817	15,7
Australië	2.035	17,2	Andereland. 4)	325	2,8
Nederland 2)....	1.001	8,5	Totaal.....	11.572	100,0
Zweden	562	4,8			
Letland	462	3,9			
Iersche Vrijstaat	377	3,2			
Lithauen	339	2,9			
Finland.....	337	2,7			
Estland.....	290	2,4			
Polen.....	260	2,2			
Argentinië	144	1,2			
Andere landen 3)	315	2,7			
Totaal	11.848	100,0			

Hieruit blijkt de beteekenis van Nieuw-Zeeland en Australië (samen 39.2 pCt.), die van Denemarken (26.3 pCt.), die van de Oostzeelanden (met Denemarken samen 45.2 pCt.) en die van Nederland (8.5 pCt.) als boteruitvoerende landen, terwijl hieruit tevens blijkt, dat 97.2 pCt. van alle boter, welke in 1938 in het internationaal verkeer werd gebracht, door Groot-Britannië en Duitschland werd ingevoerd, waarvan Groot-Britannië het leeuwendeel tot zich trok.

Wij gaan op de oorzaken van het ontstaan van deze merkwaardige verhoudingen thans niet in en onthouden ons eveneens van beschouwingen over de toekomstige ontwikkeling van deze verhoudingen. Wij bepalen ons in dit verband tot de opmerking, dat de positie van de Engelsche botermarkt voor Nederland dus van het grootste belang blijkt te zijn.

Waardoor wordt nu de positie van de Britsche botermarkt normaliter gekenmerkt en welke wijzigingen zijn thans, ingevolge de recente gebeurtenissen in Scandinavië, hierin te verwachten?

De Engelsche botermarkt.

Het boterverbruik in Groot-Britannië is vrij hoog. Voor 1938 werd dit berekend op 24.1 lb. (= 10.9 kg) per hoofd van de bevolking, waarbij worde opgemerkt, dat in dat jaar in ons land het boterverbruik 5.6 kg per hoofd van de bevolking bedroeg. Dit hoge boterverbruik in Groot-Britannië is daarom zoo merkwaardig, omdat daar te lande de concurrentie van de margarine slechts zeer weinig wordt belemmerd, afgezien van den laatsten tijd, waarop wij nog terugkomen. Het verbruik van margarine werd voor 1938 in Groot-Britannië geschat op 10.0 lb. (= 4.5 kg) per hoofd van de bevolking (in ons land 7.2 kg!).

De inheemsche productie van boter in Groot-Brittan-

¹⁾ Voor 1939 ontbreken de gegevens.

²⁾ Netto-gewicht, dat naar schatting ruim 10 pCt. lager is dan het daarmee overeenkomende bruto-gewicht.

³⁾ Noorwegen, Unie v. Zuid-Afrika, Z.W. Afrika, Hongarije, België, Vereenigde Staten, Canada, Rusland en Frankrijk.

⁴⁾ België, Frankrijk, Zwitserland, Italië, Palestina, Vereenigde Staten, Iersche Vrijstaat, Canada, Nederland, Ned.-Indië, Algerië, Britsch-Indië en Tsjechoslowakije.

nië is betrekkelijk zeer gering en kan worden geschat op minder dan 50 millioen kg per jaar, terwijl de totale consumptie de laatste jaren meer dan 500 millioen kg per jaar bedroeg. Het gevolg hiervan is, dat Groot-Britannië enorme hoeveelheden boter moet invoeren.

De boterinvoer van Groot-Britannië, uitgedrukt in duizenden cwt. à 50.8 kg bedroeg in:

	1936		1937		1938	
	× 1000 cwt.	%	× 1000 cwt.	%	× 1000 cwt.	%
Nieuw-Zeeland en						
Australië.....	4.486	46,1	4.442	47,2	4.380	46,1
Iersche Vrijstaat.....	468	4,8	320	3,4	327	3,4
Andere Empire-landen	175	1,8	148	1,6	96	1,0
Denemarken.....	2.172	22,3	2.258	23,9	2.365	24,8
Rusland, Finland, Estland, Letland, Lithauen, Polen, Noorwegen, Zweden, Oostenrijk, Hongarije, Tsjecho-Slowakije	1.504	15,4	1.395	14,8	1.520	16,1
Nederland	745	7,6	717	7,6	712	7,5
Argentinië	143	1,5	130	1,4	90	0,9
Andere landen.....	48	0,5	8	0,1	19	0,2
Totaal invoer	9.741	100,0	9.418	100,0	9.509	100,0

Voordat wij nader onderzoeken, welchen invloed het wegvallen der Oostzeelanden als leveranciers van boter op de Britsche markt heeft — een oppervlakkige bestudeering van dit overzichtje leidt al tot bepaalde conclusies — moeten wij eerst even bespreken den zeer sterken teruggang van het boterverbruik in Groot-Britannië sedert het begin van den oorlog.

Zooals men weet heeft Engeland per 8 Januari 1940 op de boter een distributiemaatregel toegepast, welke het verbruik van boter tot de helft beperkte. Men is hiertoe namelijk overgegaan in verband met verschillende overwegingen. In de eerste plaats zou een vrije markt bij een sterk afnemenden invoer en sterk verhoogde transportkosten leiden tot een ongewenschte prijsstijging. In de tweede plaats had men zeer groote voorraden grondstoffen voor de margarinebereiding. In de derde plaats kon men wel over koloniale boter beschikken, maar het transport hiervan stelde zware eischen aan het transportapparaat en werd zeer duur, terwijl de invoer van grondstoffen voor de margarine-industrie veel eenvoudiger bleek te zijn. En in de vierde — en zeker niet de laatste — plaats bracht de deviezenpolitiek met zich mede, dat men liever grondstoffen voor de margarine-industrie invoerde dan dat men de veel duurder boter zou moeten importeerden.

De margarinepositie in Groot-Britannië bleek nu zoodanig gunstig te zijn, dat enorme hoeveelheden margarine aan het publiek beschikbaar konden worden gesteld tegen zeer lage prijzen, nl. 5 d. tot 9 d. per lb., terwijl de detailprijs van boter werd gesteld op 1 s. 7 d., dus op 19 d. per lb. De prijs van de boter werd dus bijna vier maal zoo hoog als die van de goedkoopste en ruim twee maal zoo hoog als die van de duurste margarine.

De gevolgen voor den Nederlandschen export.

Deze omschakeling van den Britschen consument van boter op margarine, die krachtig bevorderd is door de groote pers, heeft tot resultaat gehad, dat Engeland allerminst aan de markt was met een zoodanige vraag naar Nederlandsche boter, dat men bereid was hooge prijzen te betalen⁵⁾.

Het spreekt vanzelf, dat bij de vraag, in welke mate Engeland geïnteresseerd is voor onze boter, wel degelijk in aanmerking moet worden genomen de moeite en de kosten, ook de indirecte kosten (convooi-systeem!), welke men zich moest getroosten om groote hoeveelheden boter vanaf het zuidelijk halfroend te halen. Men vergelijkte daarbij het overzicht betreffende

⁵⁾ De prijsstijging in Engeland werd voor een groot deel gecompenseerd door de koersdaling van het f.

de den boterinvoer van Groot-Brittannië om een indruk te krijgen van de beteekenis van Nieuw-Zeeland en Australië. Hierbij worde opgemerkt, dat voortdurend heel wat koloniale boter in Engeland wordt aangevoerd. Trouwens een ander afzetgebied dan Groot-Brittannië voor deze boter bestaat er feitelijk nauwelijks.

Intusschen was de positie in Groot-Brittannië, zooals opgemerkt, de laatste maanden allerminst zoodanig, dat wij onze eischen met succes zouden kunnen opvoeren, afgezien van neutraliteitsvragen, waarover wij ons niet een grondig oordeel kunnen vormen. Dank zij het feit, dat gedurende het laatste halfjaar onze boterproductie veel kleiner was dan de productie, welke voor het voor de deur staande zomerhalfjaar wordt verwacht, veroorzaakte deze geringe belangstelling in den afgelopen winter weinig moeilijkheden. Wel werd de zomer van 1940 met groote bezorgdheid tegemoet gezien. Men bedenke daarbij, dat in ons land ongeveer de helft van de geproduceerde boter in het binnenland blijft, zoodat de seizoenverschillen van de productie in sterk vergrootte mate worden teruggevonden in het exportsaldo.

Nu zijn intusschen de Oostzeelanden, waaronder Denemarken, als boterleveranciers van Groot-Brittannië weggevallen en dit is, zooals uit het overzicht blijkt, geen kleinigheid.

Het behoeft dan ook nauwelijks eenige toelichting, dat de conclusie geen andere kan zijn dan deze, dat door het wegvallen van Denemarken in het bijzonder en van de Oostzeelanden in het algemeen onze positie van boterleverancier van Groot-Brittannië terdege is versterkt.

Evenwel moet niet uit het oog worden verloren, dat, indien de consumptie van boter in het algemeen in Groot-Brittannië tot de helft wordt beperkt, Australië, Nieuw-Zeeland en Ierland, voldoende „Empire”-boter zullen kunnen leveren om in de behoefte te voorzien, zoodat de „foreign” boter, strikt genomen, niet eens noodig blijkt te zijn. Het hemd is nu eenmaal nader dan de rok en dus is „Empire” boter primair en is „foreign” boter secundair.

Intusschen vertoont ook de productie van koloniale (Australische en Nieuw-Zeelandse) boter hevige seizoenschommelingen, welke juist tegengesteld zijn aan die van de boterproductie in Europa. Het gevolg hiervan is, dat gedurende onze zomermaanden de aanvoeren van koloniale boter in Groot-Brittannië onvoldoende zijn.

De op deze wijze ontstane kloof kan men overbruggen op twee manieren. Men kan groote voorraden vormen van koloniale boter en men kan gedurende onze zomermaanden „foreign” boter bijkopen. Welke methode men zal toepassen, hangt uiteraard vooral af van de vraag hoe zich de totale jaarlijksche importen van koloniale boter verhouden tot het totale boterverbruik in Groot-Brittannië en welke voorkeur men wenscht te geven aan de „Empire” boter vergeleken bij de „foreign” boter.

Momenteel zijn de botervorraden in Groot-Brittannië zeer groot en dus was de belangstelling van Londensche zijde voor Nederlandsche boter den laatsten tijd zeer gering. Het is mogelijk en zelfs waarschijnlijk, dat na enkele maanden deze belangstelling wel aanzienlijk groter zal worden. Maar dan hebben wij deze grotere belangstelling ook terdege noodig.

Voor ons land, als boterleverancier van Groot-Brittannië, is het wegvallen van Denemarken, dat in sterke mate op de Engelsche markt georiënteerd was, van groote beteekenis. Men overschatte echter het perspectief niet, dat hierdoor is ontstaan.

En tenslotte: Het behoeft geen betoog, dat een vervanging van boter door margarine in Groot-Brittannië voor boterexporterende landen van het allergrootste belang moet worden geacht. Niet alleen thans, maar vooral voor de toekomst.

Dr. H. J. FRIETEMA.

WERKVERRUIMING.

(Algemeen).

Nog steeds is de werkloosheid in ons land van een zoodanigen omvang, dat de Overheid tot plicht heeft op velerlei wijzen activeerend en leidend op te treden.

Mocht ik in een tweetal artikelen — zie E.-S.B. van 23 Februari en van 14 Maart 1940 — een schets geven van hetgeen het Rijk, tezamen met de gemeenten en speciale organisaties (zuilen), doet ten behoeve van de werklooze jeugd, thans zij het mij vergund een uiteenzetting te geven, van hetgeen verstaan wordt onder werkverruiming (werkverschaffing).

In het eerste artikel zal worden aangegeven, hoe het aspect der werkloosheid is, in het bijzonder het beeld van de „zorg”, d.w.z. cijfers omtrent de aantallen arbeiders, die in de werkverruiming dan wel in de steunverleening zijn opgenomen (zorggevallen of verzorgden), hoe de Regeering het probleem van de werkverruiming ziet en hoe de principieele opzet is van de huidige werkverruiming. In een of meer volgende artikelen zal dan gepoogd worden de beteekenis van enkele werkverruimingsobjecten te belichten en verder een beeld te geven van hetgeen deze vorm van werkloosheidsbestrijding voor enkele, willekeurig gekozen streken van ons land beteekent. Tenslotte zal in een slotartikel worden stilgestaan bij wat men noemt wederopneming in het bedrijfsleven of scholing en herscholing.

De ontwikkeling der werkloosheid.

De ontwikkeling van de werkloosheid over meer dan 7 jaar, waaronder begrepen de stand van zaken ten aanzien van het aantal zorggevallen komt tot uiting in staat A. Veel toelichting behoeft deze staat niet. Aangezien van 1 April 1939 af de tewerkgestelden niet meer als „werkloozen” worden geregistreerd,

Tabel A.
Ingeschrevenen, tewerkgestelden en gesteunden.

Maand	Aantal ingeschrev. werklooz.	Aantallen zorggevallen	Van het aantal personen vermeld in kolom C waren:			
			tewerk gesteld		gesteund	
			aantal	in pCt.	aantal	in pCt.
A	B	C	D	E	F	G
Febr. 1933	330.040	219.613	53.700	24.5	165.823	75.5
„ 1934	300.670	210.537	58.841	28.0	151.696	72.-
„ 1935	353.776	248.512	64.371	25.9	184.141	74.1
„ 1936	406.153	271.375	57.810	21.3	213.565	78.7
„ 1937	383.706	261.418	54.400	20.8	207.018	79.2
„ 1938	369.898	246.497	53.367	21.6	193.130	78.4
„ 1939	304.112	225.915	73.497	32.5	152.418	67.5
„ 1940	298.203	214.450 ¹⁾	4.700 ¹⁾	2.2 ¹⁾	209.750 ¹⁾	97.8 ¹⁾
Mrt. 1933	240.725	189.568	51.993	27.4	137.575	72.6
„ 1934	245.637	178.739	47.312	26.5	131.427	73.5
„ 1935	298.254	225.622	57.733	25.6	167.889	74.4
„ 1936	347.748	236.924	45.049	19.0	191.875	81.0
„ 1937	283.204	204.601	46.701	22.8	157.906	77.2
„ 1938	289.922	203.120	44.982	22.1	158.138	77.9
„ 1939	152.139	177.554	64.197	36.7	113.357	63.3
Aug. 1933	238.614	164.065	41.295	25.2	122.770	74.8
„ 1934	255.389	167.857	45.899	27.3	121.958	72.7
„ 1935	299.757	213.182	52.400	24.6	160.722	75.4
„ 1936	340.053	215.564	38.632	17.9	176.932	82.1
„ 1937	274.334	182.014	42.803	23.5	139.211	76.5
„ 1938	256.082	172.509	42.966	24.9	129.543	75.1
„ 1939 ²⁾	189.521	147.574	56.095	38.-	91.479	62.-
Nov. 1933	271.621	189.091	48.090	25.4	141.001	74.6
„ 1934	297.210	210.588	56.829	27.-	153.759	73.-
„ 1935	357.499	246.057	56.192	22.8	189.865	77.2
„ 1936	367.495	244.961	47.045	19.2	197.916	80.8
„ 1937	326.339	218.506	51.672	23.6	166.924	76.4
„ 1938	285.284	201.532	61.866	30.7	139.666	69.3
„ 1939 ²⁾	203.765	147.273 ¹⁾	53.960 ¹⁾	36.7 ¹⁾	93.293 ¹⁾	63.3 ¹⁾

¹⁾ Voorloopige cijfers.

²⁾ Met ingang van 1 Juli 1939 zijn de aantallen tewerkgestelden en gesteunden niet meer die van den laatsten Zaterdag van de maand, doch gaat het om gemiddelden over de geheele maand.

Kolom B. In de aantallen „ingeschreven werkloozen” zijn niet opgenomen de tewerkgestelden.

zijn, teneinde vergelijking van de cijfers te vergemakkelijken, ook de tewerkgestelden van vóór dien datum niet opgenomen in de kolom B van staat A, hoewel de officieele statistiek hen eerst sedert April 1939 buiten de cijfers van kolom A houdt.

Ondanks den invloed van den jongsten hevigen winter waren de werkloosheidscijfers lager dan in de overeenkomstige maanden van 1938/1939. Hoezeer een winter, als wij nu achter ons hebben, de werkgelegenheid der officieele werkverruiming beïnvloedt, blijkt uit de volgende cijfers:

	1940 Februari (raming)	1939 25 Februari	Toc- neming	Af- neming
Verzorgde werklozen				
Tewerkgestelden ..	4.700	73.497	—	68.797
Gesteunden	209.750	152.418	57.332	—
	214.450	225.915	—	11.465

Gevolgen van de mobilisatie.

Het laat zich verklaren, dat de mobilisatie met al haar nevenverschijnselen, waaronder bijv. de invloed op het bedrijfsleven, ook de arbeidsmarkt niet ongemerkt voorbijging.

Aan de Eerste Kamer, welke daarover bij de schriftelijke voorbereiding van de begroting voor 1940 inlichtingen vroeg, deelde de Minister van Sociale Zaken mede, dat uit de officieele persberichten der arbeidsmarkt reeds een indruk kon worden verkregen van den invloed der mobilisatie op den omvang van de werkloosheid. Daaruit blijkt immers, aldus de Minister, dat het aantal geheel werklozen onder de als werkzoekende ingeschrevenen bij de organen der openbare arbeidsbemiddeling (met inbegrip van hen, die bij werkverruimingen waren geplaatst) in den aanvang van Juli en het eind van November (dit laatste tijdstip is gekozen, omdat op een later tijdstip de invloed van de inschrijving van werkloze landarbeiders de vergelijking minder zuiver maakt) bedroeg:

in 1933	276.000	en	320.000
„ 1934	294.000	„	354.000
„ 1935	332.000	„	414.000
„ 1936	378.000	„	415.000
„ 1937	313.000	„	378.000
„ 1938	310.000	„	347.000
„ 1939	256.000	„	258.000

Het najaar heeft, aldus de Minister, op zichzelf steeds een invloed tot vergroting van de werkloosheid. Uit bovenstaande cijfers blijkt verder, dat in vorige jaren in dat jaargetijde een vermeerdering van 37.000 tot 82.000 ingeschreven werklozen werd waargenomen, maar dat de toeneming zich in 1939 beperkte tot een aantal van 2000. Men zou hierin een aanwijzing kunnen zien, dat de normale seizoenstijging door de mobilisatie vrijwel is opgevangen, ofschoon men bij het trekken van een conclusie uiteraard in deze voor ons bedrijfsleven zoo bijzondere

tijdsomstandigheden ook rekening moet houden met andere factoren¹⁾.

De houding der Regeering.

Het laat zich verklaren, dat de Regeering bij een omvang van de werkloosheid, als hier in cijfers is weergegeven, de Staten-Generaal in de afgelopen maanden duidelijk kon maken, en daarmede allerwege instemming vond, dat aan uitvoering van werken, vooral aan die, welke van cultuur-technischen aard zijn, groote waarde werd gehecht. Met kracht werd en wordt er dan ook naar gestreefd, de tewerkstelling uit te breiden. Staat B geeft daarvan een inzicht. Opvallend is, dat het verhoudingscijfer van het aantal verzorgden tot het aantal ingeschrevenen (kolom 2) vrijwel constant blijft.

Wij kunnen het algemeene beeld van de werkverruiming, zooals deze door het Departement van Sociale Zaken wordt behartigd, in het algemeen als volgt schetsen:

I. *Werken, welke worden uitgevoerd met een subsidie in de arbeidsloonen uit het Werkloosheidssubsidiefonds.*

Deze werkverruimingsobjecten kunnen in twee groote groepen ondergebracht worden en wel in:

a. Centrale objecten.

Dit zijn in den regel werken van grooteren omvang, waarbij arbeiders uit verschillende gemeenten worden geplaatst.

b. Plaatselijke objecten.

Bij deze objecten wordt aan een gemeente subsidie toegezegd om met werklozen uit eigen gemeente een werk, hetzij van de gemeente zelf, hetzij van derden, te doen uitvoeren.

De locale objecten zijn van belang voor de plaatselijke werkloosheidsbestrijding, terwijl de centrale objecten van beteekenis zijn voor een tewerkstelling in ruimer verband, daar niet steeds werkloosheid en werkgelegenheid terzelfder plaatse voorkomen.

Het Werkloosheidssubsidiefonds geeft volgens bepaalde regelen een subsidie in de loonen en de met loonen gelijk te stellen uitgaven (art. 8, 2de lid van de Wet van 4 Maart 1935, Staatsblad No. 76). De gemeente, de provincie, het waterschap, de particulier, enz. draagt de z.g. andere kosten, te weten die van toezicht, grondaankoop, materiaal, enz. Bij de vaststelling van het subsidie wordt nauwkeurig rekening gehouden met eventueele waardeestijging, welke het gevolg is van de totstandkoming van het werk. Door deze beoordeeling wordt het mogelijk niet alleen bij particulieren, doch ook bij gemeenten e.a. een deel

¹⁾ Zulks blijkt bijv. uit de cijfers, welke het Centraal Bureau voor de Statistiek in het „Maandschrift” weergeeft op blz. 157, afl. 2 van Februari 1940. Daarin staat vermeld, dat bij de ondernemingen, welke inlichtingen verstrekten omtrent onttrekking personeel door de mobilisatie, 21.835 personen gemobiliseerd waren, waarvoor slechts 2983 vervangers werden genomen. De totale personeelbezetting daalde daardoor van 286.171 per 23 Augustus 1939 op 261.319 per einde September 1939.

Staat B.

Ingeschrevenen, verzorgden, tewerkgestelden en gesteunden.
Gemiddelde aantallen per week in het 3e kwartaal der jaren 1933—1939.

Jaar	Ingeschreven	Indexcijfer 1936 = 100	Verzorgden	Kolom 4 Kolom 2 in %	Tewerkgestelden	Kolom 6 Kolom 4 in %	Gesteunden	Kolom 8 Kolom 4 in %
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1933	280.066	74	160.728	56	41.419	26	119.309	74
1934	301.936	79	168.907	56	45.923	27	122.984	73
1935	348.198	92	206.712	59	50.776	25	155.936	75
1936	380.083	100	213.253	56	38.373	18	174.880	82
1937	317.307	83	180.765	57	41.553	23	139.212	77
1938	301.174	79	173.410	58	43.635	25	129.775	75
1939	251.515	66	146.131	58	55.090	38	91.560	62

van de loonen ten laste van het werkgevend lichaam te brengen.

De gemeentelijke objecten hebben in den regel meer een plaatselijke beteekenis, nl. sportterreinen, begraafplaatsen, zwembaden, rioleeringen, en op het platteland: verbetering van zandwegen, ontginningen, bebossingen, plantsoenen, ontwateringen, ruilverkavelingen, enz.

Belangrijke centrale werken zijn de z.g. Rijkswerkverruimingsobjecten. Dit zijn werken, op initiatief van „Den Haag” ondernomen, en door den Staat gefinancierd.

Deze vorm van werkverruiming heeft o.a. plaats in samenwerking met het Staatsboschbeheer. Door het Departement van Sociale Zaken (Rijksdienst voor de Werkverruiming) zijn, in overleg met den dienst van het Staatsboschbeheer, eerst in Drenthe, maar later ook in andere provincies honderden ha heidegrond of verwaarloosd bosch aangekocht en met werkloze arbeiders bewerkt. Semi-officieele lichamen, nl. ontginningsmaatschappijen, welke haar basis vinden in den 7en titel van de Onteigeningswet, werken op gelijke wijze. In dit geval gaat het om het verkrijgen van cultuurgrond.

Verder zijn en worden in samenwerking met den Rijkswaterstaat verschillende groote Rijkswerken, of gedeelten daarvan, zooveel mogelijk in handenarbeid uitgevoerd. In dergelijke gevallen draagt de Rijkswaterstaat bij, wat het werk zou kosten als het normaal, dus met machines, werd uitgevoerd.

Als voorbeeld van werken, welke met behulp van groote graafmachines of groot baggermaterieel hadden kunnen worden uitgevoerd, doch thans voor een groot gedeelte „met de hand” zijn of worden gemaakt, kunnen de Maaswerken, de Twenthekanalen, het kanaal Groningen—Friesche grens en het Amsterdam—Boven-Rijnkanaal worden aangemerkt. Bij het laatste object werd bijv. de grond boven den grondwaterpiegel in handenarbeid verzet.

Behalve de directe werkverruiming, welke hier door vervanging van machinalen door handenarbeid ontstaat, zijn aan het werken met de hand vaak nog andere voordeelen verbonden, bijv. deze, dat hier als nevenvoordeel nieuwe cultuurgrond wordt geschapen. Bij machinale uitvoering was dit laatste niet mogelijk. Een „sprekend” voorbeeld hiervan is de arbeid bij de verbetering van de Maas.

Verder zijn er objecten uitgevoerd door of vanwege derden. Deze derden kunnen zijn: Provincies, Waterschappen, Ontginningsmaatschappijen, organisaties zooals rijwielpadverenigingen, vereenigingen tot behoud van het landelijk schoon, enz., en ook particulieren.

De grootere werken zijn bij deze vormen meestal centraal, de kleinere plaatselijk.

De hoogte van het ook in deze gevallen toe te kennen subsidie-percentages in de loonen is in zeer sterke mate afhankelijk, ik'wees er reeds op, van de te verkrijgen waardevermeerdering.

Bij den aanleg van een rijwielpad toch zal de gedeeltelijke waardevermeerdering voor de vereeniging bijna steeds min of meer fictief zijn, waarom dan ook een hoog subsidiepercentage gemotiveerd kan zijn, omdat zonder deze subsidie het werk, dat toch ongetwijfeld veel nut heeft, niet tot uitvoering komt.

Bij cultuurtechnische werken, uit te voeren door of vanwege derden, spelen nog andere overwegingen een voornamelijk rol. Zoo staat buiten twijfel vast, dat de kwaliteit van machinaal of halfmachinaal uitgevoerde werkzaamheden ten behoeve van ontginning, herontginning, drainage en egaliseering van gronden, om enkele voorbeelden te noemen, op zeer enkele uitzonderingen na, verre achterstaat bij die, in handenarbeid verricht. Zoo moge dus de uitvoering in handenarbeid met subsidie voor den betrokken particulier duurder zijn dan machinale arbeid, het verkregen resultaat is in den regel ook waardevoller.

Staat C.

Tewerkgestelden.

Gemiddeld aantal mandagen per week in de maanden van het 3e kwartaal 1939, gesplitst naar de drie vormen van werkverruiming.

Vorm van werkverruiming	Juli	Augustus	September	Gemiddeld in het 3e kwartaal 1939	%
Centraal	174.360	172.349	157.724	167.274	58
Gemeentelijk	92.769	75.546	76.055	81.002	28
Particulier	50.051	39.767	32.124	40.580	14
Te samen	317.680	287.662	265.903	288.856	100

Gemiddeld aantal mandagen per week in het 3e kwartaal 1939, gesplitst naar gemeentegrootte en de drie vormen van werkverruiming.

Vorm van werkverruiming	Gemeenten met minder dan 20.000 inwoners	Gemeenten met 20.000—50.000 inwoners	Gemeenten met 50.000—100.000 inwoners	Gemeenten met 100.000 of meer inwoners	Totaal
Centraal	77.394	38.022	31.349	20.409	167.274
Gemeentelijk	39.350	10.889	8.306	22.457	81.002
Particulier	24.620	13.152	913	1.895	40.580
Te samen	141.364	62.063	40.568	44.761	288.856

Staat D.

Aantal „verzorgden”, onderverdeeld in tewerkgestelden en gesteunden.

Gemiddelde aantallen per week in het 3de kwartaal 1939 ingedeeld naar gemeentegrootte.

Gemeente-groep	Verzorgden		Tewerkgestelden		Gesteunden	
	Aantal	Groeps %	Aantal	Kolom 4 Kolom 2 in %	Aantal	Kolom 6 Kolom 2 in %
1	2	3	4	5	6	7
Gemeenten met minder dan 20.000 inwoners.....	37.105	26	27.251	74	10.047	26
20.000—50.000 inwoners.....	19.289	13	11.576	60	7.827	40
50.000—100.000 inwoners.....	20.545	14	7.626	37	13.037	63
100.000 of meer inwoners.....	69.129	47	8.637	12	60.649	88
Te samen.....	146.068	100	55.090	37	91.560	63

II. *Werken, uitgevoerd met behulp van een voorschot uit het crediet voor werkverruiming* (voormalig Werkfonds).

Deze werken kunnen in de volgende groepen onderscheiden worden:

1e. *Rijkswerken.*

Dit zijn werken, welke worden uitgevoerd ten behoeve van een der Departementen van Algemeen Bestuur.

2e. *Provinciale en gemeentelijke werken.*

Bij deze werken, welke omvatten aanleg van wegen, bruggen, gebouwen, kanalen, rioleeringen, enz., wordt een crediet verleend met een zekere faciliteit, welke tot uitdrukking komt in een lagere rente, dan betaald zou moeten worden voor een vrije leening. Elk geval wordt op zijn eigen verhoudingen beoordeeld.

3e. *Werken van derden.*

Deze „derden” zijn waterschappen en vereenigingen ten algemeene nutte.

Ook voor deze werken wordt een faciliteit verleend, overeenkomende met die onder 2e. aangegeven.

De werken, welke worden uitgevoerd zijn o.a. ziekenhuizen, sanatoria, kindertehuizen. De grootte van de faciliteit wordt ook hier voor elk geval afzonderlijk bepaald.

In staat C¹⁾ is aangegeven, hoe de tewerkgestelden over de verschillende vormen van werkverruiming — uitgezonderd die bij het z.g. Werkfonds — dus bij centrale, gemeentelijke en particuliere objecten zijn verdeeld. Hoewel de cijfers van staat C op het derde kwartaal van 1939 betrekking hebben, mag men veilig aannemen, dat in de overige kwartalen de verhoudingen niet veel anders zijn.

Uit staat C blijkt reeds, dat in de groote centra van werkloosheid aan een naar verhouding slechts gering aantal werkloos werk wordt verschaft, hetgeen samenhangt met de moeilijkheid om in die centra — de kostenkwestie speelt eveneens een rol — een voldoende aantal geschikte objecten aan te wijzen. Deze situatie is voor de steden wel zeer te betreuren; ongetwijfeld heeft dit verschijnsel de volle aandacht van de Regeering. Nog sterker spreekt dit uit het cijfermateriaal van staat D¹⁾.

De omvang van de regeeringsbemoeiingen in deze materie.

De Regeering, ik wees er reeds op, hecht juist thans veel waarde aan de totstandkoming van cultuur-technische werken. Op 8 Februari van dit jaar zei Minister Van den Tempel daaromtrent in de Eerste Kamer o.m. het volgende:

„In het laatste kwartaal van 1939 zijn goedgekeurd 1425 cultuur-technische werken met een loonbedrag van pl.m. 11 miljoen en 79 niet-cultuur-technische werken met een loonbedrag van pl.m. 1.4 miljoen, totaal ongeveer 12.5 miljoen. De cultuur-technische objecten, waarvoor in dat laatste kwartaal toezeggingen zijn gedaan, hebben betrekking op de bewerking van ruim 8100 ha tot bouw- en weiland, 1400 ha tot bosch en op de ontwatering van ruim 5100 ha.”

Ik kan hieraan nog toevoegen, dat in 1939 door den Minister van Sociale Zaken als werkverruimingsobjecten, waarvoor subsidie uit het Werkloosheids-subsidiefonds wordt toegekend, zijn goedgekeurd 6677 werken, waarvan 5880 van cultuur-technischen aard. De Werkfondsobjecten zijn in deze aantallen niet begrepen.

MEIJER DE VRIES.

¹⁾ Zie p. 314.

ROTTERDAM IN HET VIERDE KWARTAAL VAN 1939.

De Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Rotterdam heeft haar vierde en laatste kwartaalstatistiek over 1939 het licht doen zien. Het heeft geen zin thans uit te weiden over de jaarcijfers en deze met overeenkomstige gegevens uit het verleden te vergelijken. Door het uitbreken in den nazomer van den oorlog in Europa is het jaar immers verdeeld in twee zeer ongelijke onderdeelen, waarvan de som een allesbehalve karakteristiek beeld oplevert.

Daarentegen is het des te meer de moeite waard om de gegevens over het enkele laatste kwartaal in het licht van vergelijkingsmateriaal te beschouwen en aan de hand van de uitkomsten van dit onderzoek den invloed van de tijdsomstandigheden na te gaan.

Ook dit werk stuit op een bezwaar, dat is gelegen in het ontbreken van verschillende opgaven, zoowel uit het buiten- als uit het binnenland. Hoewel in dit opzicht hier te lande nog niet zoover wordt gegaan als elders wel het geval is, missen wij verschillende tabellen, waarvan de inhoud nu juist belangwekkend zou zijn. Daarentegen heeft de Kamer haar materiaal op enkele punten eenigszins uitgebreid. Vooral de nieuwe gegevens over de ontwikkeling van het telexverkeer zijn interessant in het kader van de verdere verkeersopgaven.

Aantal schepen en tonnenmaat in het zeeverkeer.

Het behoeft nauwelijks vermelding, dat het zeeverkeer door den oorlog sterk is afgenomen. Intuschen bestaat in dit opzicht toch nog een groot verschil tusschen de onderscheidene Nederlandsche zee-gaten. Wanneer wij het Vlie, waar de handelsvaart geheel is vervallen, alsmede enkele uit verkeersoogpunt onbetekenende zee-gaten buiten beschouwing laten, dan vinden wij de volgende uitkomsten:

Binnengekomen loodsplichtige schepen in het vierde kwartaal.		
	1939	1938
Vlissingen	249	790
Nieuwe Waterweg	1.104	4.160
IJmuiden	584	1.050
Eems	137	315

Relatief heeft de Nieuwe Waterweg, het voor de trampvaart belangrijkste Nederlandsche zee-gat, dus het meest geleden. De bunkerhaven Vlissingen, de lijnhaven Amsterdam en de war baby Delfzijl hebben het er in dit opzicht naar verhouding beter afgebracht.

In het havengebied van den Nieuwen Waterweg is de reactie van de verschillende onderdeelen ook weder geheel verschillend geweest. Wanneer wij afzien van Poortershaven, dat reeds het geheele jaar voor de handelsvaart uitgeschakeld was, dan treft in de eerste plaats het geheel uitvallen in dit opzicht van Hoek van Holland. Van de andere havens, welke een rechtstreeksch zeeverkeer van eenige beteekenis hadden, blijkt dat van Vlaardingen letterlijk gedecimeerd te zijn, terwijl Schiedam 75 à 80 pCt. verloren heeft. Deze cijfers worden iets beter als bovendien rekening wordt gehouden met de schepen, welke deze havens binnenliepen na eerst een andere haven in de Rijn-Maasdelta te hebben aangedaan, doch zeer groot is dit verschil niet.

In Rotterdam was ongeveer 30 pCt. van de scheepvaartbeweging overgebleven, waarbij moet worden opgemerkt, dat de gezamenlijke tonnage zich iets beter heeft gehouden dan het aantal der binnengekomen vaartuigen. Het is hiermede in overeenstemming, dat, terwijl in alle andere scheepklassen het aantal den Nieuwen Waterweg, binnengekomen schepen sterk is verminderd, een betrekkelijk belangrijke stijging valt op te merken van de allergrootste schepen met 90 dm en meer diepgang. Het spreekt vanzelf, dat deze kleine uitzondering — de bedoelde categorie omvat zelfs

thans slechts een paar percent van alle binnengekomen schepen — het totale beeld niet ingrijpend vermag te wijzigen. Intusschen is dit verschijnsel toch in zoverre van beteekenis, dat, terwijl het aandeel van Rotterdam in de in het geheele land rechtstreeks uit zee binnekomende schepen van het derde op het vierde kwartaal van 1939 is gedaald van ongeveer 53½ pCt. tot ongeveer 47½ pCt., het aandeel van onze haven in de geheele in Nederland binnengekomen tonnages volkomen op peil is gebleven. Al deze verschijnselen wijzen erop, dat Rotterdam relatief wat meer een lijnhaven en wat minder een tramphaven was geworden, hetgeen intusschen alleen wil zeggen, dat de mate, waarin aan de verschillende categorieën van scheepsverkeer schade is toegebracht, voor deze groep nog erger is geweest dan voor gene.

De goederenbeweging in Rotterdam en in Antwerpen.

Wanneer wij vervolgens het oog richten op het goederenvervoer, dan blijken de cijfers zelfs nog iets ongunstiger te zijn dan voor het aantal der binnengekomen schepen en hun tonnage. In October en November 1939 lag de goederenbeweging voor den geheelen Nieuwen Waterweg nog iets boven één vierde van het overeenkomstige cijfer van 1938, in December werd zelfs die verhouding niet meer bereikt. In deze maand was dit zelfs in de enkele haven van Rotterdam, welke zich blijkens het bovenstaande iets beter heeft gehouden dan de andere havenkernen in dit gebied, eveneens het geval. Het is zeer merkwaardig op te merken, dat in Antwerpen, waar het aantal der binnengekomen schepen bijna even ernstig als in Rotterdam is afgenomen, het goederenvervoer zich veel beter heeft gehouden. Gedurende het geheele vierde kwartaal bleef het daar om en nabij de helft van de vergelijkingscijfers uit 1938.

De oorzaak der verschillen.

De oorzaak van dit verschijnsel ligt in het bekende feit, dat in Antwerpen het nationale vervoer een veel grootere rol speelt dan in Rotterdam, waardoor de Belgische haven meer wordt opgehouden door den eigen in- en uitvoer en relatief minder lijdt onder de verschrompeling van den doorvoer. Onderstaand samenvattend overzicht moge de positie verduidelijken.

Deze tabel toont in de eerste plaats, dat gedurende het bedoelde tijdvak de nationale invoer over beide havens in ongeveer gelijke mate is afgenomen. Daarentegen heeft de Nieuwe Waterweg zich ten aanzien van den nationalen uitvoer veel minder goed gehouden dan Antwerpen. Verloor de Belgische haven om en nabij een derde gedeelte van dit vervoer, de Nieuwe Waterweg raakte meer dan de helft kwijt. Het verschil is voornamelijk gelegen in de reactie van de artikelen steenkool en minerale oliën.

De inwaartsche doorvoer is in beide havens ongeveer tot het nulpunt gedaald. Aangezien de Nieuwe Waterweg voor deze rubriek enkele malen zoo be-

langrijk was als Antwerpen, trof deze inzinking onze haven natuurlijk in absolute cijfers veel harder.

De uitwaartsche doorvoer toonde aan den Nieuwen Waterweg meer weerstandskracht. Dit verschijnsel is intusschen volmaakt geschiedenis geworden door de geallieerde maatregelen tegen den Duitschen uitvoer.

Wanneer wij nu de kolommen van de tabel in ander verband bezien, dan blijkt, dat van het gansche inwaartsche vervoer over Antwerpen in 1938 de invoer ruim twee derden en de doorvoer minder dan een derde uitmaakte. Aan den Nieuwen Waterweg was deze verhouding juist andersom. Het is begrijpelijk, dat de vernietiging van den inwaartschen doorvoer onder deze omstandigheden in Rotterdam zwaarder werd gevoeld.

In uitwaartsche richting vielen gelijksoortige verhoudingen waar te nemen, zoodat daarvoor dezelfde conclusie kan worden getrokken.

Een remedie.

In dit alles ligt voor de Nederlandsche havens de ernstige aanmaning om in de toekomst meer bedacht te zijn op de verbredening van haar nationalen grondslag, zonder dat zij — natuurlijk — daarom den doorvoer behoeven te verwaarloosen. Het oude vertrouwen op de bestendigheid van bepaalde internationale verhoudingen is nu wel zoo grondig geschokt, dat een wereldhaven als het gebied van den Nieuwen Waterweg zich niet langer rustig mag neerleggen bij den toestand, dat haar achterland voor drie vierden buiten de grenzen des lands is gelegen. Intusschen is het duidelijk, dat er vóór alles naar moet worden gestreefd om een verandering in deze verhouding vooral niet over ons te laten komen door vermindering van den doorvoer, doch dat het streven erop moet zijn gericht het doel te bereiken door toeneming van het nationale vervoer.

Nu is dit een probleem, dat veel weg heeft van de quadratuur van den cirkel. Ten deele is de vaderlandsche nijverheid „verkeers-industrie” (trafiëkwezen), wier ontwikkeling in rechtstreeksche wisselwerking met de ontwikkeling van het vervoer over ons land plaats vindt. Wil men nieuw vervoer scheppen op nationalen grondslag, dan zal vooral moeten worden gezocht naar primaire takken van bedrijf, waaruit verkeer voortvloeit, in stede dat zij uit het verkeer voortkomen. Daarvoor moet dan een geheel andere grondslag worden gezocht en wel de consumptie, voornamelijk, althans voorloopig en zeker voor een belangrijk deel, in het binnenland. Het valt te vreezen, dat dit voorloopig niet anders mogelijk zal zijn dan door andere bronnen, waaruit den binnenlandschen consumenten het noodige toevloeit, af te sluiten. Dientengevolge dreigen elders buitenlandsche handel en internationaal vervoer verloren te gaan, hetgeen zooveel te ernstiger is, omdat eventueele internationale markten binnen onze grenzen op den aanvoer voor de binnenlandsche consumptie berusten.

Het is duidelijk, dat deze vicieuse cirkel slechts kan worden verbroken, indien het mogelijk mocht

Alles in tons van 1000 kg.

	In- en Uitvoer				Doorvoer			
	Invoer		Uitvoer		Inwaarts		Uitwaarts	
	Antw.	N.W.	Antw.	N.W.	Antw.	N.W.	Antw.	N.W.
Oct. 1938..	662.000	714.000	629.000	427.000	264.000	1.793.000	414.000	1.358.000
1939..	426.000	449.000	372.000	127.000	65.000	75.000	95.000	588.000
Nov. 1938..	706.000	727.000	674.000	337.000	294.000	1.731.000	492.000	1.244.000
1939..	560.000	564.000	404.000	132.000	97.000	30.000	96.000	306.000
Dec. 1938..	739.000	646.000	662.000	287.000	288.000	1.723.000	483.000	1.336.000
1939..	523.000	404.000	434.000	130.000	69.000	43.000	128.000	377.000

blijken de benodigde vermeerdering van de binnenlandsche productie te doen voortvloeien uit buitengewone toeneming van het consumptieve vermogen van de bevolking en daarmede zooveel mogelijk gelijken tred te doen houden. Zulk een toeneming, welke naar veler oordeel niet is te verkrijgen door protectie in den ouderwetschen zin, kan in elk geval worden nagestreefd door doelmatiger gebruik van de levende en doode bronnen van energie in ons land.

Noodig is: het zoeken naar nog ongebruikte mogelijkheden.

Dit is maar een formule, waaraan natuurlijk slechts uitermate moeilijk leven kan worden ingeblazen. Zij beteekent, dat niet moet worden gezocht naar het kunstmatig scheppen van economische activiteit, waaraan op zichzelf geen behoefte bestaat, doch dat veeleer moet worden gespeurd naar bronnen van latente, ongebruikte mogelijkheden.

Nu is het ongetwijfeld een feit, dat het bedrijfsleven zelf dit terrein reeds zeer nauwkeurig heeft afgespeurd en de practijk der „industrialisatie” leert, hoe verbazend moeilijk het is reële mogelijkheden te vinden, welke aan de gestelde eischen voldoen. Ongevoene gebeurtenissen, zooals de immigratie, waren de laatste jaren noodig voor vormen van ontwikkeling, welke het normale te boven ging.

Evenwel zijn de beletselen zeker niet alle van absoluten aard. Er zijn er zelfs vele, waaraan wij veel kunnen veranderen, omdat zij voortvloeien uit ons eigen beleid. Vooral de belastingpolitiek speelt hierbij een groote rol. Het ligt buiten het bestek van dit artikel om dezen zijweg verder te volgen, doch op de wenschelijkheid van herziening van het belastingstelsel als factor voor de verbetering van de kansen van het bedrijfsleven moet ook in dit verband met nadruk worden gewezen. Hier zij slechts kortelijk herinnerd aan enkele enormiteiten, zooals de zakelijke belasting op het bedrijf en de heffing van zoo hoge retributies, dat het nuttig effect van de daarmede belaste instrumenten voor de volkswelvaart onnoodig wordt verminderd. Daarnaast moet bijv. aan de grondpolitiek van openbare lichamen worden gedacht.

Het is te hopen, dat langs deze en hoe meer hoe liever andere wegen zal worden bereikt, dat in een nieuw vreedestijdvak het nationale vervoer over de Nederlandsche zeehavens een zoo hoog mogelijk opgelopen doorvoer dichters zal benaderen dan tot dusver het geval was.

Het internationale vervoer langs de binnenvaarwegen.

Het spreekt vanzelf, dat het internationale vervoer van en naar Rotterdam langs de *binnenvaarwegen* ongeveer even ernstig is ingezakt als het zeevervoer. Het Rijnzeevervoer heeft in buitenwaartsche richting nog wat nagedruppeld, doch is in binnenwaartsche richting geheel opgehouden. Het aantal opgelegde binnenschepen uit de grootere klassen is in overeenstemming hiermede sterk gestegen. Des te opmerkelijker is het, dat althans het scheepsverkeer door de Parksluizen zich uitstekend heeft gehandhaafd op een peil, dat ruim 10 pCt. hooger lag dan in 1938. Dit gegeven illustreert de bovengemaakte opmerkingen omtrent de waarde van een nationaal industrieel achterland en werpt een helder licht op de beteekenis, welke een binnenvaartverbinding tusschen de havenstad en zulk een gebied heeft. Voor dezen vaarweg geldt dan ook zeker de waarschuwing, dat van Overheidswege een zoo doelmatig mogelijk gebruik moet worden nagestreefd.

Enkele andere verschijnselen.

Het burgerluchtverkeer is op Waalhaven geheel stil gelegd. Deze beslissing is zeer te betreuren, te

meer omdat in breeden kring wordt betwijfeld, of zij geheel onvermijdelijk was.

Het vreemdelingenverkeer te Rotterdam heeft in het laatste kwartaal van 1939 een al even ongewoon beeld geboden. Het aantal in de stad logeerende Nederlanders en Duitschers steeg vrij sterk (onderscheidelijk 12 pCt. en 9 pCt.), het aantal Amerikanen aanzienlijk (van 459 in het laatste kwartaal van 1938 tot 872 in het laatste kwartaal van 1939). Voor het overige vielen slechts verminderingen op te merken, zoo dat de totale bevolking van hotels, pensions en volkshogementen nog eenigszins beneden het peil van 1938 bleef.

Het aantal zeepassagiers verschrompelde tot ruim 20 pCt. van het cijfer uit het laatste kwartaal van 1938. Slechts van en naar de Vereenigde Staten was er toeneming. Telt men deze route niet mede, dan is er zelfs een inzinking van 43.737 tot 3.852 zeereizigers via Rotterdam!

De Nieuwe Waterweg.

Het is in tragische tegenstelling tot deze droevige verkeerscijfers, dat de waterbouwkundige toestand van den Nieuwen Waterweg een tot dusver onbereikt bevredigenden toestand vertoont. Bij gewoon laag water bedroeg de geringste diepte van den Nieuwen Waterweg tusschen Rotterdam en zee 107 dm (in den 120 m breeden vaargeul in den mond 113 dm). De wet van 2 Januari 1917, Staatsblad 5, voorzag een geleidelijke verbetering van den Waterweg tot een diepte van 11.50 m en later, naar gelang van de behoefte, tot een diepte van 12.50 m bij gewoon *hoog* water (d.i. ongeveer 1.5 m meer dan bij gewoon *laag* water).

Uit de gegevens over den goederenhandel blijkt natuurlijk nog menige achteruitgang, waarop hier niet in details kan worden ingegaan. Symptomatisch is de sluiting van de termijnbeurzen in maïs en tarwe sedert 28 Augustus 1939, evenals de vermindering met pl.m. 45 pCt. van het aantal door de Kamer van Koophandel afgegeven verklaringen in een tijd, waarin daaraan voor de nog overgebleven transacties meer dan ooit behoefte bestaat.

De P.T.T.

Merkwaardig zijn ook de gegevens over de werkzaamheid van het Staatsbedrijf der Posterijen, Telegrafie en Telefonie.

De verkoop van postwaarden daalde, na een juist zeer gunstig eerste halfjaar, sterk, zulks waarschijnlijk onder den invloed van de vermindering van den internationalen handel. Dezelfde reden zal hebben geleid tot de nog grootere daling van het aantal aangeteekende stukken.

Het telegramverkeer steeg van 319.804 stuks in het laatste kwartaal van 1938 tot 342.889 in het overeenkomstige tijdvak van 1939 (met uitzondering van het transitieverkeer). Opmerkelijk is, dat deze toeneming met 23.000 telegrammen grootendeels is toe te schrijven aan de vermeerdering van de verzending in allerlei bijzondere categorieën (vermeerdering met 9.600 *brief*telegrammen naar het buitenland in Europa en bijna 700 naar onze overzeesche gebiedsdeelen; met 3.400 *uitgestelde* telegrammen naar Amerika, 1.000 naar Azië en 300 naar de Nederlandsche gebieden overzee; met 1.500 *nacht*telegrammen naar Amerika). De soepele service van de telegraaf komt dus in deze moeilijke tijden wel zeer tot zijn recht.

Het aantal interlocale telefoongesprekken overtrof in elk kwartaal het overeenkomstige tijdvak van 1938 met ongeveer 100.000. Daarentegen is de zegetocht van het internationale telefoonverkeer gestuit. In het laatste kwartaal van 1938 en 1939 bedroeg het aantal internationale gesprekken onderscheidenlijk 142.420 en 84.513. Daaronder staat België vooraan met 46.979 gesprekken! De Oslo-staten en Zwitserland brach-

ten het alleen tot ruim 70 pCt. van alle internationale telefoongesprekken met Rotterdam. Nederlandsch-Indië steeg van 252 tot 488, Italië van 786 tot 925, de Vereenigde Staten van 37 tot 143, Rusland van 78 tot 95. Met de oorlogvoerenden schrompelde het verkeer sterk in. Hierin ligt wel mede een oorzaak van de ontplooiing van het telegraafverkeer.

Televerkeer.

Ook de jongste spruit van het veelvormige bedrijf, het telex-verkeer, groeide onder deze omstandigheden. Bij een vrijwel gelijkblijvend aantal toestellen (onderscheidenlijk 63 en 67) steeg in het vierde kwartaal van 1938 op dat van 1939 het aantal gebruikte eenheden van 3 minuten te Rotterdam in het uitgaande interlocale verkeer van 3.392 op 4.373 (in de eerste drie kwartalen was er daarentegen achteruitgang), in het inkomende internationale verkeer van 3.774 op 5.202, in het uitgaande internationale verkeer van 2.893% op 5.257%.

De arbeidsmarkt.

De arbeidsmarkt bood een betrekkelijk bevredigend beeld, doordat het aantal bij de arbeidsbeurs ingeschreven mannelijke werkloze werkzoekenden is gedaald van 45.897 op 31 December 1938 tot 38.035 op 31 December 1939. Deze daling vertoonde zich vrijwel over de geheele linie. Intusschen heeft de wachtgeldregeling van groepen havenarbeiders uiteraard bijgedragen tot deze gunstige uitkomst. De daling van het aantal in de haven verrichte taken van 926.000 in het laatste kwartaal van 1938 tot 575.000 in het laatste kwartaal van 1939 getuigt maar al te zeer van den in de haven ingetreden achteruitgang van de werkgelegenheid, al wijzen deze cijfers mede uit, dat de verdwijning van het gemechaniseerde ertsvervoer een ver van evenredigen invloed heeft gehad, gelijk niet anders was te verwachten. In dit verband kan ook worden gewezen op de vermindering van het gebruik van electrischen stroom voor krachtdoelinden met ongeveer 8 pCt. Daartoe heeft de slapte in de gemechaniseerde havenbedrijven zeker bijgedragen.

Financieele toestand van de bevolking.

Wanneer wij tenslotte het oog richten op den financieelen toestand van de bevolking, dan is het onderstaande overzicht over inlagen en terugbetalingen bij de gezamenlijke Rotterdamsche spaarbanken belangwekkend:

	Ingelegd		Terugbetaald	
	1938	1939	1938	1939
Ie kwart	f 12.992.269	f 10.112.150	f 10.426.849	f 9.579.746
2e "	" 10.528.985	" 8.586.539	" 9.779.822	" 10.799.125
3e "	" 9.331.407	" 6.660.163	" 11.325.751	" 12.264.532
4e "	" 10.678.481	" 6.165.947	" 8.107.830	" 8.628.420

De crises in September 1938, April 1939 en Augustus/September 1939 teekenen zich duidelijk af. In het vierde kwartaal van 1939 waren de terugbetalingen weer bijna normaal, doch bleven de inlagen gering, blijkbaar door hamster- en oppottingsneigingen onder de bevolking. Het is trouwens ook opmerkelijk, dat in dit kwartaal het op postcheques uitbetaalde bedrag abnormaal hoog was.

Was er dus in het vierde kwartaal van 1939 in Rotterdam veel ongewoons op te merken, het is eigenlijk nog opmerkelijker, hoeveel toen in deze zwaar getroffen havenstad nog betrekkelijk gewoon ging, zelfs in de sfeer van het bedrijfsleven. Men vraagt zich af, hoe lang de reserves de volharding bij deze verkwikkende houding zullen veroorloven. En als vroeger of later een inzinking mocht komen, wie zal dan dezen schok willen en kunnen opvangen?

MR. W. F. LICHTENAUER.

DERDE GRONINGER DAG 1940.

Onder zeer moeilijke tijdsomstandigheden heeft de Commissie voor de Groninger Dagen onder leiding van haar Voorzitter, Mr. J. Linthorst Homan, het toeh en terecht aangedurfd de in 1938 begonnen reeks van Groninger Dagen voort te zetten. Zóó moeilijk waren de omstandigheden, en zóó ongewis, dat men enkele dagen vóór de bijeenkomst nog aan de deelnemers moest schrijven, dat, indien onverhoopt ernstige internationale gebeurtenissen het afgelasten van den Groninger Dag noodig zouden maken, dit door de radio zou worden omgeroepen en de te houden inleidingen aan de deelnemers zouden worden toegezonden, wat dan in de plaats zou treden van de te houden vergadering.

Het ligt voor de hand, dat in deze omstandigheden eenige deviatie moest optreden in den lijn van ontwikkeling van deze dagen, die immers zijn opgezet met het doel om door onderling contact van het bedrijfsleven in de provincie Groningen bij te dragen tot verbreiding van goed begrip van elkaars moeilijkheden en tot verhoogde onderlinge waardeering van de verschillende bedrijfspgroepen. Voortzetting van een diepgaande analyse van het Groninger bedrijfsleven en onderling overleg wat betreft de richting, waarin de groei van dat bedrijfsleven ten bate van Nederland in het algemeen en Groningen in het bijzonder zou kunnen worden beïnvloed, zooals dat in de verdere ontwikkeling van de Groninger-Dagen-gedachte bedoeld is, moest thans — laat ons hopen voor niet langen tijd — worden opgeschort. Immers in een periode, waarin door sterke externe verschuivingen niet de minste zekerheid bestaat, dat de structuur van het land en zijn productie-apparaat een continue ontwikkeling kan vertoonen, heeft overleg in den bovenbedoelden zin weinig reden van bestaan, omdat dan de kans groot is, dat het uitgangspunt — de situatie van het moment — niet meer reëel is als men eenmaal aan uitvoeringsmaatregelen toe is.

Het lijkt mij daarom van den heer Linthorst Homan een gelukkige gedachte, dat hij voor de te behandelen stof op den derden Groninger Dag gezocht heeft naar een compromis tusschen den ouden opzet en de nieuwe omstandigheden. In stormtijd toch laat de gezagvoerder van een schip meerdere malen dan anders bestek opmaken en laat hij zich van de verschillende deelen van het schip veelvuldiger rapporten uitbrengen omtrent den stand van zaken dan bij mooi weer noodig is. En zoo gezien is het juist, dat men dezen derden Groninger Dag cran besteed heeft na te gaan of en in hoeverre de positie van landbouw, industrie en handel door de heerschende omstandigheden ingrijpend is gewijzigd.

Deze opzet leidde tot een drietal besprekingen in de ochtendvergadering omtrent den landbouw, tuinbouw en industrie van Groningen in de tegenwoordige omstandigheden¹⁾.

In deze zeer duidelijke, met veel materiaal gestaafde uiteenzettingen kwam naar voren, hoe Groningen, als in hoofdzaak agrarisch georiënteerd gewest, de oorlogsomstandigheden vooral gevoelt in de trefbaarheid van zijn, in sterke mate op Engeland georiënteerden, export.

Zooals reeds eerder in dit blad werd opgemerkt²⁾, hangen de problemen van het Groninger bedrijfsleven in meer dan één opzicht samen met vraagstukken, die Nederlands bedrijfsleven in zijn geheel

¹⁾ „De Groninger landbouw in de tegenwoordige omstandigheden”, door den heer N. G. Addens, landbouwer te Bellingwolde.

„De tuinbouw in de provincie Groningen” in de veranderde omstandigheden, door Ir. J. Heemstra, Rijkstuinbouwconsulent te Groningen.

„De Groninger industrie in de tegenwoordige omstandigheden”, door Mr. A. J. Sauer te Groningen.

²⁾ Zie „Groninger Dag 1938”, door Dr. H. M. H. A. van der Valk, E.-S.B. 13 Juli 1938; blz. 525.

raken. Dit zal in de toekomst, als men tracht tot een opzet te geraken van nadere besprekingen omtrent het opvoeren van de welvaart in Groningen door onderlinge samenwerking der in die provincie werkzame bedrijven, nog menig moeilijk oplosbaar probleem den initiatiefnemers bieden. De taak, die men op zich heeft genomen, heeft veel gelijkenis met de zoogenaamde streek-plannen, die men op verschillende plaatsen van Nederland in behandeling heeft genomen en het interessante van het Groninger streekplan, om dezen term nu maar even aan te houden, zou zijn, dat het zijn ontstaan zou vinden in een collectieve actie, gegroeid uit een behoefte aan samenwerking, die in de Groninger Dagen haar uitdrukking vindt.

Die samenwerking in Groningen heeft eenige typische kenmerken, die men in andere deelen van het land lang niet in die mate aanwezig zal vinden. Zoowel het karakter van de Groningsche bevolking, als het geringe verschil in geestelijke ontwikkeling tusschen stad en ommelanden en voorts de nauwe samenhanging tusschen landbouw en industrie, hebben hier een voedingsbodem voor onderling overleg en ontwikkeling van saamhoorigheidsgevoel tot stand doen komen, welke de kansen op welslagen van deze samenwerking hier grooter doen zijn dan elders. In verschillende inleidingen kwam dit tot uiting. De heer N. G. Addens wees op de zooveel krachtiger ontwikkeling en betere inrichting van het landbouw-vereinigingsleven, waardoor dit nu tot behartigen der landbouwbelangen volkomen in staat is. Mr. A. J. Sauer kon releveeren, dat het bijvoorbeeld in de stroocartonindustrie na langdurige en moeilijke onderhandelingen gelukt is een prijs- en productieregeling tusschen de fabrieken tot stand te brengen, waaraan allen vrijwillig deelnemen. Deze spr. kon ook nog naar voren brengen, dat de arbeidsverhoudingen in de stroocartonindustrie, waar bijna alle fabrieken collectieve arbeidsovereenkomsten hebben gesloten met hun werknemers, waarin een bevredigend basisloon, een vacantieregeling met behoud van loon en vacantiëtoeslag en een bescheiden pensioenregeling is opgenomen, goed te noemen zijn en dat zoowel van arbeiders- als van werkgeverszijde geleidelijk een beter begrip van elkanders moeilijkheden groeide, terwijl van weerszijden het verantwoordelijkheidsbesef is toegenomen. De heer Heemstra wees voorts op het feit, dat in de laatste 25 jaren het vereenigingsleven gelijken tred heeft gehouden met de uitbreiding van den tuinbouw en dat in vele gevallen juist het in onderling verband samenwerken ertoe heeft bijgedragen, dat deze bedrijfstak tot meerdere uitbreiding en ontwikkeling kon geraken. Juist in den tuinbouw en in het bijzonder in den Groningschen tuinbouw is dit verheugend en merkwaardig, omdat onder de Groningsche tuinbouwers, naar de heer Heemstra wist mede te deelen, zoo veelvuldig wordt aangetroffen de figuur van den kleinen landarbeider, die op eigen grond en in zijn vrijen tijd een tuinbouwbedrijfje tot ontwikkeling brengt, waardoor een groep personen in allerlei schakeeringen tusschen landarbeider en zelfstandigen tuinbouwer wordt aangetroffen. Het streven naar zelfstandigheid van den sterk individualistisch aangelegden Groninger komt hier op zijn gunstigst tot uiting.

Het is dan ook geen toeval, dat juist onder deze menschen de coöperatieve gedachte bloeit en samenwerking een begrip is, dat aanslaat. Daarbij doet het goed te bemerken, dat men in Groningen, hoezeer terecht trotsch op eigen prestaties, zich voelt als een onlosmakelijk deel van ons Koninkrijk. Met alle begrip voor onderlinge verschillen, zoowel in de provincie als tusschen de provincie en andere deelen van ons land, heeft men hier een aangenaam aandoend besef van saamhoorigheid en een bereidheid de consequenties daarvan te aanvaarden.

De indruk, dien men als „vreemdeling” op den Groninger Dag mede neemt, is wel deze, dat men hier

de kunst verstaat elkanders belangen te willen begrijpen en te willen ontzien en toch de eigen individualiteit te bewaren, omdat men tot een inzicht gekomen is, dat ook leeft in de hierna geciteerde woorden van Gijbert Karel van Hogendorp³⁾, waarmede de actieve leider van deze Groninger Dagen de bijeenkomst sloot:

„Onderscheidene belangen zijn evenwel geen tegenstrijdige belangen; en wij meenen even klaar te hebben doen zien, dat alle deze belangen middellijk aan elkander verbonden zijn, en eindelijk zamen loopen. De landbouw zelf is in den ruimsten zin een ware fabriek; landbouwers en fabrikanten zijn in den ruimsten zin kooplieden. De Koning, als vader van alle zijne onderdanen, is de gelijke beschermer van alle hunne bedrijven. Hij neemt deze waarlijk ter harte, en wij dienen allen zamen te spannen, om hem zijn werk ligt te maken. Zulk een gezindheid zullen wij verkrijgen door vertrouwen op hem, en door liefde tot het Vaderland. Zijn wij Nederlanders, zoeken wij den roem der Nederlanden, hechten wij ons tezamen tegen vreemde overheersching, zoo zal ons nationaal karakter ons onafhankelijk bewaren. Oranje en Nederland is het begin geweest van onze opstanding uit het graf der onderdrukking, en moet het doelwit zijn van onze verdere pogingen. Dit is de publieke geest, die het nationaal lichaam behoort te bezielen.”

M. C.

³⁾ Bijdragen tot de Huishouding van Staat, Deel I, nr. 147—148; zie ook Deel IX, blz. 132—133.

DE RIJKSMIDDELEN OVER MAART.

Algemeen beeld.

Tot dusver is in den loop der middelen sedert het uitbreken van den oorlog weinig verandering ingetreden, al zijn er ook eenige symptomen, die erop schijnen te wijzen, dat de oorzaken, die op de ontvangsten van 's Rijks schatkist een gunstigen invloed uitoefenen; in beteekenis gaan verliezen. De totale opbrengst der niet-directe heffingen bedroeg in de afgelopen maand f 36.530.900 tegen f 36.326.000 in Maart 1939 en vertoonde derhalve een vooruitgang van niet meer dan f 204.900. Daarentegen werd de maandraming niet gehaald (tekort f 1.010.700). Intusschen moet hierbij worden bedacht, dat de laatste maand van het kwartaal tegenwoordig voor de omzetbelasting het ongunstigst is (het verschil tusschen de eerste en derde maand kan wel f 7 miljoen bedragen). Ook geven de eerste maanden van het jaar doorgaans lagere ontvangsten dan bijv. die van het laatste kwartaal. Houdt men met een en ander rekening, dan behoeft de opbrengst van Maart jl. nog niet als ongunstig te worden beschouwd. De verbruiksbelastingen liepen nog in opbrengst vooruit, met uitzondering van een drietal accijnzen; ook de omzetbelasting was iets lager. De conjunctuurheffingen en de loodsgelden bevinden zich nog steeds in een dieptepunt. Tenslotte gaf de dividend- en tantiëmebelasting ditmaal een hogere bate, daarentegen de couponbelasting en de successierechten een lagere ontvangst.

Het eerste kwartaal leverde in totaal f 115.150.700 op tegen f 109.560.000 in het vorige jaar en bij een evenredige raming van f 112.625.000. Dertien middelen droegen tot de vermeerdering bij met een gezamenlijk bedrag van f 11.919.800; de resterende vier middelen gaven tezamen f 6.329.000 minder. Wat de raming betreft, beliep het voordeelig verschil bij tien middelen f 10.341.000 in totaal, terwijl de overige zeven middelen gezamenlijk f 7.815.300 bij de verwachting ten achter bleven.

Dividend- en tantiëmebelasting.

Wisselvallig als steeds gaf de dividend- en tantiëmebelasting ditmaal f 601.000 méér te boeken dan in dezelfde maand van 1939. Als gevolg hiervan werd

de in de eerste twee maanden ontstane achterstand in een voordeelig saldo (van f 456.200) omgezet.

Invoerrechten.

De invoerrechten waren weer bijzonder hoog, nl. f 11.237.200. De bekende oorzaken doen nog steeds hun werking gevoelen; daarnaast zijn onder de ontvangsten thans ook begrepen de ingevolge het Koninklijk besluit van 9 Februari 1940, No. 1, sedert 11 Februari 1940 geheven meerdere invoerrechten. Ook het statistiekrecht liep nog vooruit (met f 14.900). De invloed van den toegenomen invoer blijkt sterker dan die van den verminderden export. Gerekend over drie maanden hebben de invoerrechten een surplus verschaft van f 3.486.900.

Accijnzen.

Zooals reeds werd opgemerkt, vertoonden niet alle accijnzen ditmaal een hooger opbrengstcijfer. Toch zijn de ontvangsten, dank zij het toegenomen verbruik, sterk uitgezet. Met name de mobilisatie doet eten, drinken en rooken. Hieraan is het dan ook toe te schrijven, dat de accijnzen gezamenlijk in het eerste kwartaal f 3.529.000 meer hebben opgeleverd dan in de eerste drie maanden van het vorige jaar. De zoutaccijns gaf ditmaal f 74.000 minder, doch op dit middel is geen peil te trekken; de maanden Januari en Februari gaven trouwens ruime baten. De geslachtaccijns laat nog steeds topcijfers zien; de vooruitgang bedroeg ditmaal f 238.900, terwijl de maandraming met f 223.100 werd overschreden. Bij deze heffing vooral is de invloed van de mobilisatie duidelijk merkbaar; het vleeschrantsoen van den soldaat is veel grooter dan het gemiddelde burgerverbruik. De wijn gaf f 4.000 minder, doch de beide eerste maanden van het jaar waren in 1940 iets beter, zoodat het eerste kwartaal per saldo toch nog een klein overschot (van f 13.000) heeft achtergelaten. De gedistilleerdaccijns ging vooruit met f 352.200. De gestadige stijging van dit middel is opvallend; gerekend over drie maanden werd in 1940 reeds f 989.800 meer geboekt dan in het vorige jaar. De bieraccijns gaf een daling te zien (met f 143.700); toch werd de gemiddelde maandraming nog met ruim f 24.000 overtroffen en werd méér ontvangen dan in de maanden Januari en Februari. Bovendien heeft men bij dit middel dikwijls met een wisselwerking te maken. De afwijkingen, die zich in den loop der verschillende maanden voordoen, worden voornamelijk veroorzaakt door het grooter of kleiner worden van de aanwezige voorraden. Aan suikeraccijns werd ditmaal f 157.500 meer geïnd dan in Maart 1939. Toch was de opbrengst lager dan in de voorafgaande zes maanden. Ook de maandraming werd niet gehaald (tekort f 239.900). Wellicht is de oorzaak van dezen teruggang te zoeken in de omstandigheid, dat het verbruik van suiker gelimiteerd wordt door de distributie. Tenslotte de tabaksaccijns, die met f 153.100 toenam. Ook deze heffing wordt door het vermeerderd gebruik sterk gestimuleerd; het eerste kwartaal gaf f 1.046.700 meer dan de eerste drie maanden van 1939.

Andere indirecte heffingen.

De belasting op gouden en zilveren werken bracht f 7.600 meer op dan in de gelijknamige maand van het vorige jaar, dank zij de opleving van het bedrijf. Over de omzetbelasting hadden wij het reeds. Er kwam f 16.900 minder binnen dan in Maart 1939, doch dit is louter aan de gewijzigde betalingsregeling te wijten. Gerekend over drie maanden werd in het loopende jaar reeds een voorsprong bereikt van f 3.936.500. Bij de couponbelasting dalen de ontvangsten nog steeds; ditmaal was het decrees f 12.800 (over 3 maanden f 97.500).

Op de diepe inzinking, die de z.g. conjunctuurheffingen doormaken, werd reeds hierboven gewezen. De geldhandel stagneert en er gaat in den handel in

vast goed zeer weinig om. De zegelrechten verschaften ditmaal slechts f 890.800, d.i. f 596.600 minder dan in Maart 1939. Van laatstgenoemd bedrag komt f 218.700 op rekening van een trager vloeien van de beursbelasting. De registratierechten liepen terug met f 735.600, d.i. met bijna 50 pCt. Gerekend over drie maanden belooft de teruggang bij de zegelrechten f 4.068.000 en bij de registratierechten f 2.005.400.

De successierechten gaven ditmaal f 672.400 minder. Ook de raming werd niet gehaald (ontvangst f 407.700 minder). Het geldt hier echter een wisselvallig middel. Gerekend over drie maanden is 1940 nog met f 474.500 in het voordeel. De loodsgelden zonken tot beneden de f 20.000 in (opbrengst f 19.300). De teruggang beliep niet minder dan f 57.400 (over drie maanden f 158.200). Deze cijfers spreken voor zichzelf.

Directe belastingen.

Bij de directe belastingen is het wachten op het nieuwe belastingjaar. Het overzicht van ultimo Maart verschilt niet noemenswaard van den stand per eind Februari jl. Vergeleken met den stand van het overeenkomstige dienstjaar op hetzelfde tijdstip van het vorige jaar staat het totaal van alle heffingen thans f 7.425.000 hooger te boek. Hiervan is f 6.901.600 toe te schrijven aan de opcenten op de Gemeentefondsbelasting, welke dit jaar voor het eerst worden geheven en waarvan het geraamde opbrengstcijfer op f 29.500.000 is gesteld. Voorts was bij de inkomstenbelasting een toeneming van het zuiver bedrag der kohieren met f 2.350.000 te constateeren. Daarentegen vertoont de grondbelasting een achterstand van f 1.648.100 wegens vertraging in de aanslagsregeling door het niet tijdig vaststellen van provinciale opcentenverordeningen. De vermogensbelasting en de verdedigingsbelasting I laten betrekkelijk kleine verschillen in minder zien, waarvoor één bepaalde reden niet kan worden opgegeven.

BOEKBESPREKINGEN.

The Economic Basis of a Durable Peace door J. E. Meade. (Londen, Allen & Unwin, 1940).

Onder de titel „The Economic Basis of a Durable Peace” heeft de reeds bekende jonge econoom J. E. Meade, die bij het Volkenbondssecretariaat de jaarlijkse World Economic Survey verzorgt, een klein boekje uitgegeven. Ofschoon het op dit ogenblik weinig zin heeft om over de vrede te denken, menen wij toch dit boekje aan de lezers te moeten aanbevelen, omdat het een knap en helder overzicht geeft van wat de ervaring en de theorie van de laatste tien of meer jaren ons geleerd hebben over het economisch mechanisme; in het bijzonder wat betreft de kanten die voor het verkeer tussen de naties van belang zijn. Zij die — met enig recht — menen dat „de economen” zo weinig de hun toevallende taak hebben vervuld en het bestaan betwijfelen van vorderingen in de economische wetenschap, kunnen hierbij troost opdoen. Een kort exposé der hoofdgedachten van Meade moge dit aannemelijk maken.

De schrijver begint met op te merken, dat het te vroeg is voor nauwkeurige „plannen” en vooral voor de politieke zijde daarvan — waar hij zich buiten wenst te houden —, maar dat elk internationaal economisch leven zal moeten voldoen aan enkele grondprincipes, wil men in de toekomst de grootste ongelukken van de afgelopen twintig jaar voorkomen. In zijn uiteenzettingen gaat hij uit van een internationale organisatie — al of niet universeel — van staten, waaronder er meer „liberale” en meer „gebonden” kunnen zijn, en stelt de vraag welke beslissingen t.a.v. monetaire en handelspolitiek door de staten aan deze organisatie zullen moeten worden overgedragen, wil men er in slagen een draaglijke economische ontwikkeling te bereiken.

Van bijzondere betekenis achten wij zijn beschouwingen over een internationaal muntstelsel, over variabele wisselkoersen en over internationale goederen- en kapitaalbewegingen.

Ten aanzien van het eerste punt brengt hij, na een drietal alternatieve mogelijkheden t.a.v. een internationale muntstandaard te hebben besproken, in herinnering, dat van een dergelijke standaard (die constante wisselkoersen impliceert) het voordeel is, dat koersrisico's uitgeschakeld zijn, evenals de speculatie in valuta. Doch, zo vervolgt hij, er zijn even gewichtige argumenten tegen zulk een algemene standaard. Deze liggen in de mogelijkheid van „besmetting” van het ene land met een depressie, die in een ander land ontstaan is. Bij de huidige betrekkelijk starre economische systemen kan een dergelijke deflatie rampspoedige gevolgen hebben, in het bijzonder wanneer om andere redenen — Meade komt daarop terug — vrijhandel z.i. gewenst is.

IIij concludeert daarom, dat er een Internationale Centrale Bank moet zijn die over voldoende volmachten beschikt om een internationale depressie te kunnen voorkomen; één voorwaarde daartoe is, dat deze Bank de geldhoeveelheden in de verschillende landen moet kunnen beïnvloeden. Meade denkt aan een stelsel, waarbij een soort internationale bankbiljetten hetzij overal kan circuleren, hetzij als dekking voor de nationale geldomloop dient.

Een tweede voorwaarde is echter nodig: de geldhoeveelheid moet niet alleen centraal worden gereguleerd, doch ook de *besteding* van nieuwe in de circulatie te brengen bedragen moet worden nagestreefd. De ervaring heeft geleerd, dat renteverlaging daartoe niet voldoende is. Een voldoende gedeelte van de overheidsuitgaven moet door de Internationale Organisatie worden gereguleerd om stimulerend te kunnen optreden als dat nodig is, of remmend, als dat in andere omstandigheden nodig is.

Dit alles zou nodig, maar nog niet voldoende zijn. Ook andere oorzaken van evenwichtsverstoring in de betalingsbalansen der leden-staten zouden mogelijk zijn. Door structuurwijzigingen kan het ene land blijvend terrein verliezen aan het andere. Aanpassing had vroeger misschien door loonsverlagingen in het getroffen land kunnen plaats hebben. Bij de huidige structuur der nationale volkshuishoudingen is echter een adjustering langs de weg der wisselkoersen eenvoudiger en doeltreffender.

In zijn hoofdstuk over variabele wisselkoersen knoopt Meade bij het voorgaande aan en noemt naast de reeds aangegeven drie nadelen van variabele koersen (onoverzichtelijkheid, onzekerheid en kans op speculatieve transacties) een vierde, door hem het ernstigste geacht: dat van de mogelijkheid ener „wedstrijd in depreciatie”. Om deze te kunnen voorkomen, moet allereerst worden vastgesteld welke depreciaties gerechtvaardigd zijn en welke niet. Meade beschouwt als zodanig slechts de gevallen, voortkomende uit een uit zijn evenwicht geraakte betalingsbalans. Dit laatste kan praktisch worden vastgesteld door te zien of er goudverlies is. Op grond van de goudvoorraden der verschillende Centrale Banken zou de Internationale Centrale Bank van tijd tot tijd de koersen moeten herzien.

Deze laatste bank zou verder de onzekerheden t.a.v. de koersen kunnen verzachten door zelf een termijnvalutamarkt te organiseren, waartoe echter alleen bona fide handelaren — d.w.z. zij die niet uit zuiver speculatieve motieven transacties ondernemen — toegang zouden hebben. Egalisatiefondsen in de verschillende landen zouden bovendien kunnen helpen, of indien deze tot misbruiken aanleiding zouden geven, zou de Internationale Centrale Bank zelf als zodanig kunnen optreden.

Zoals wij reeds opmerkten, stelt Meade zich t.a.v. de goederenbeweging op het standpunt van de vrijhandel. Uitzonderingen zouden slechts indien bijzon-

dere rechtvaardiging aanwezig is moeten worden toegestaan.

Ten einde dit standpunt toe te lichten, behandelt de schrijver achtereenvolgens de gevallen, waarin protectie zou kunnen worden verdedigd. Voor werkloosheidsbestrijding kan, in plaats van protectie, gebruik gemaakt worden van depreciatie en credietexpansie, zo meent hij. Dit geldt in het bijzonder, zo qualificeert hij, voor de bestrijding ener algemene werkloosheid. Zou er door structuurveranderingen een „speciale werkloosheid” zijn, d.w.z. een in een enkele bedrijfstak, dan is er iets voor te zeggen om niet te snel de bescherming te beëindigen, doch stap voor stap. Een derde reden voor bescherming kan geleden zijn in het verlangen van een land om de ruilverhouding t.o.v. het buitenland te zijnen gunste te beïnvloeden. Dit is echter duidelijk profiteren ten koste van andere landen en kan in Meade's ogen geen genade vinden. Wij zouden ons kunnen indenken, dat daartoe niettemin reden zou kunnen zijn als het te bevoordelen land duidelijk in een slechtere positie verkeert dan het te treffen land. Voor het beoefenen dus van een zekere verdelende rechtvaardigheid tussen landen.

Meade bestrijdt, met soortgelijke argumenten als de bovengenoemde, ook bescherming tegen „loondumping”. In antwoord tenslotte op het „opvoedingsargument” voor protectie geeft hij zijn voorkeur te kennen voor directe en openlijke steun aan jonge industrieën. Deze laat de mogelijkheid open om de kosten van de opvoeding duidelijk te meten en heeft dezelfde uitwerking als de indirecte steun, in protectie gelegen.

Tenslotte wijdt hij in dit hoofdstuk opnieuw aandacht aan de mogelijkheid, dat landen met een vrijere en landen met een meer gebonden economie naast elkaar leven in dezelfde Internationale Organisatie. Landen met een gebonden economie hebben in principe meer mogelijkheden ter keuze dan landen met een vrije economie, zodat zij, als ze willen, van de voordelen van de vrijhandel evenzeer kunnen profiteren als de andere. IIij pleit er voor, dat de Internationale Organisatie controle uitoefent op de bedrijfstegie van de landen met gebonden economie of stelt althans in het licht, dat aan een soortgelijke eis zou moeten voldaan zijn om de meest efficiënte internationale samenleving te hebben. IIier hebben wij ongetwijfeld een zwakke schakel in zijn voorstellen; het is daarom wellicht beter om ze meer als voorwaarden dan als voorstellen te zien.

In het hoofdstuk over internationale kapitaalbewegingen releveert de schrijver de voornaamste verschillen tussen kapitaalarme en kapitaalkrijke landen en de wenselijkheid van kapitaalexport der laatste, teneinde nivellering van opbrengsten zowel als van levensstandaarden te bereiken. De voornaamste voorwaarde, die z.i. moet zijn vervuld, opdat deze heilzame export weer zal kunnen hervat worden, is dat men moet leren om internationale depressies te voorkomen. Zijn suggesties daartoe zijn reeds weergegeven. Opnieuw zouden de grootste moeilijkheden rijzen ten aanzien van de landen met gebonden economie.

Taak van een internationaal lichaam, op dit terrein werkzaam, zou voorts o.m. zijn te zorgen voor de handhaving van een opendeurpolitiek in de onontgonnen gebieden.

In een hoofdstuk over deviezencontrole en clearingverdragen bepleit hij, in aansluiting op het voorgaande, dat deze in principe zouden worden gereduceerd tot een controle, die alleen tot doel heeft (a) het voorkomen van speculatieve kapitaalbewegingen op korte termijn en (b) de buitenlandse handel, voor zover men dat zou verlangen, te „plannen”, maar dan in overeenstemming met de bovengenoemde principes.

Er volgen nog hoofdstukken over migratie en over grondstoffen en koloniën. Wij volstaan echter met het weergeven der reeds behandelde hoofdstukken en

geloven dat, zoals gezegd, het boekje een korte en duidelijke samenvatting geeft van enige der recente lessen die de economische historie ons gegeven heeft. Ook hij die het met Meade's voorkeur niet eens is of zijn voorstellen — voor zover ze dat zijn — te optimistisch acht, zal de objectieve behandelingswijze waarderen en van de helderheid profiteren.

J. TINBERGEN.

MAANDCIJFERS.

OVERZICHT VAN DEN STAND DER RIJKSMIDDELEN.
Uit. Mrt. 1940 (in Guldens).

AFDEELING Ia Dir. belastingen	Kohieren voor den dienst 1940 ¹⁾			Zuiver bedrag der kohieren voor den vorigen dienst t.j.m. dezelfde maand van het vorige jaar ²⁾
	Totaal bedrag	Bedragen, welke zijn teruggegeven of anderszins wegens betaling op de koh. afgeschr.	Zuiver bedrag	
Grondbelast. a)	3.534.236	—	3.534.236	5.182.310
Inkomst.bel. b)	33.445.251	1.645.275	31.799.976	29.449.951
Vermogensb. c)	6.835.020	46.955	6.788.065	6.807.397
Verdedig.bel. I	3.513.428	48.689	3.464.740	3.563.955
Opv. v. d. Gem. fondsbel. Wet van 2 Dec. '39 (St.bl. n ^o . 407) ³⁾	6.978.516	76.954	6.901.561	—
Totaal	54.306.451	1.817.873	52.488.578	45.063.613

a) $\frac{1}{4}$ hoofdsom + 20 opcenten op de hoofdsom der gebouwde eigendommen. b) Hoofdsom + 70—88 opcenten. c) Hoofdsom + 75 opcenten.

¹⁾ Voor de belastingen naar inkomen en vermogen bestaan de vermelde bedragen uit $\frac{2}{3}$ gedeelte van het met 1 Mei 1940 aanvangende belastingjaar 1940/1941 en $\frac{1}{3}$ gedeelte van het belastingjaar 1939/1940. ²⁾ Voor de belastingen naar inkomen en vermogen bestaan de vermelde bedragen uit $\frac{2}{3}$ gedeelte van het belastingjaar 1939/1940 en $\frac{1}{3}$ gedeelte van het belastingjaar 1938/1939. ³⁾ Voor de Gemeentefondsbelasting bestaan de bedragen uit 15 opcenten over het belastingjaar 1939/1940 en $\frac{2}{3}$ gedeelte van 50 opcenten over het belastingjaar 1940/1941.

AFDEELING Ib Overige middelen.	Mrt. 1940	Sedert 1 Jan. 1940	Overeenkomstige periode 1939
Benaming der middelen			
Divid.- en tantiëmebel.	1.309.510	3.286.251	2.830.003
Rechten op den invoer	11.237.243	30.075.253	26.588.381
Statistiekrecht	238.074	622.255	611.786
Accijns op zout	140.675	575.748	465.042
Accijns op geslacht	823.077	2.438.375	1.763.739
Accijns op wijn	515.075	621.895	608.900
Accijns op gedistill.	2.984.316	8.107.428	7.117.625
Accijns op bier	732.381	2.118.682	2.013.726
Accijns op suiker	4.676.707	14.580.208	13.990.928
Accijns op tabak	3.372.046	10.354.481	9.307.818
Bel. op gouden en zilverw.	63.429	170.133	143.983
Omzetbelasting	5.149.601	24.405.079	20.468.620
Couponbelasting	396.491	1.480.002	1.577.483
Recht. en boeten v. zegel ¹⁾	890.771	2.813.589	6.881.548
Recht. en boet. v. registr.	723.290	2.153.595	4.158.962
Recht. en boet. v. successie, v. overgang bij overlijden en v. schenking	3.258.930	11.287.609	10.813.073
Opbrengst d. loodsgelden	19.320	60.165	218.365
Totaal	36.530.936	115.150.748	109.559.982

¹⁾ Hieronder begrepen wegens zegelrecht van nota's van makelaars en commissionairs in effecten, enz. f 136.498 (Beursbel.). ²⁾ Idem f 424.434.

INKOMSTEN TEN BATE VAN HET VERKEERSFONDS.

	Mrt. 1940	1940	1939
Motorrijtuigenbelasting	1.296.204	4.538.860	4.562.566
Rijwielbelasting	20.000	29.532	45.643
Totaal	1.316.204	4.568.392	4.608.209

OVERZICHT VAN DE INKOMSTEN TEN BATE VAN HET WERKLOOSHEIDSSUBSIDIEFONDS.

Dienst 1940	Bedrag van raming	Zuiver bedrag kohieren tot en met de maand Mrt. 1940
Grondbelasting (veertig ten honderd van de hoofdsom wegens gebouwde eigendommen en vijf en twintig ten honderd van de hoofdsom wegens ongebouwde eigendommen)	9.745.000	3.199.078
Personeele belasting (tachtig ten honderd van de hoofdsom naar den eersten, tweeden en derden grondslag)	19.000.000	6.281.206
Gemeentefondsbelasting (vijf en twintig opcenten op de hoofdsom)	16.000.000	—
Vermogensbelasting (twee en twintig opcenten op de hoofdsom)	2.500.000	—
Inkomstenbelasting (tien opcenten op de hoofdsom)	5.150.000	—
Totaal	52.395.000	9.480.284

INKOMSTEN TEN BATE VAN HET GEMEENTEFONDS.

	Dienst 1939/1940 Zuiver bedrag der kohieren tot en met de maand Mrt. 1940	Zuiver bedrag der kohieren voor den dienst 1938/39 tot en met dezelfde maand van 1939.
Gemeente.f.belast. ...	68.465.856	64.994.807
Opv. verm. t. get. v. 50	5.711.307	5.777.524

AFDEELING II. DIENSTJAAR 1939.

Benaming der middelen	Bedrag van de raming	Zuivere opbrengst over het tijdvak van 1 Jan. 1939 tot en met de maand Mrt. 1940
Grondbelasting. ($\frac{1}{4}$ hoofdsom + 20 opcenten op de hoofdsom der gebouwde eigendommen.)	10.703.000	10.683.059
Inkomstenbelasting	82.500.000	93.519.025
Vermogensbelasting	21.000.000	20.696.162
Verdedigingsbel. I	10.500.000	10.607.919
Belasting v. d. doode hand	2.000.000	2.220.837
Divid.- en tantiëmebelasting.	27.000.000	26.378.336
Rechten op den invoer	96.000.000	122.755.156
Statistiekrecht	2.500.000	2.539.018
Accijns op zout	2.000.000	1.710.816
Accijns op geslacht	7.500.000	7.929.724
Accijns op wijn	2.250.000	2.371.202
Accijns op gedistilleerd	28.050.000	31.502.614
Accijns op bier	8.000.000	9.168.257
Accijns op suiker	56.100.000	61.126.759
Accijns op tabak	36.000.000	39.507.684
Belast. op gouden en zilverw.	575.000	636.598
Omzetbelasting	82.000.000	88.784.298
Couponbelasting	5.500.000	4.682.486
Rechten en boeten van zegel	23.000.000	18.017.666
Rechten en boeten v. registr.	16.500.000	13.494.674
Rechten en boeten v. successie, v. overgang bij overlijden en v. schenking	48.000.000	44.218.624
Opbrengst der loodsgelden	750.000	658.426
Totaal	568.428.000	613.209.340

Gecombineerde Maandstaat van de Nederlandsche en Nederlandsch-Indische Grootbanken.

(In miljoenen guldens)	Nederl. Banken		Ned.-Ind. Banken		Totaal	
	31 Jan.	29 Feb.	31 Jan.	29 Feb.	31 Jan.	29 Feb.
Activa:						
Kas, kassiers en dag-geldleeningen	75	102	83	97	158	199
Nederl. en Ned.-Indisch schatkistpapier	200	206	81	84	281	290
	275	308	164	181	439	489

(In millioenen gulden)	Nederl. Banken		Ned.-Ind. Banken		Totaal	
	31 Jan.	29 Feb.	31 Jan.	29 Feb.	31 Jan.	29 Feb.
Ander overheidspapier	26	25	6	11	32	36
Wissels	30	26	49	49	79	75
Bankiers in binnen- en buitenland	53	57	53	52	106	109
Prolongaties en voorschotten op effecten ..	98	100	70	68	168	168
	207	208	178	180	385	388
Debiteuren	285	280	171	166	456	446
Effecten en Syndicaten	36	34	36	37	72	71
Deeln. (incl. voorschott.)	11	12	33	33	44	45
	332	326	240	236	572	562
Gebouwen	15	15	14	14	29	29
Diverse rekeningen (incl. overl. posten) ..	1	—	—	1	1	1
Belegde bestemmingsreserve	2	2	—	—	2	2
Effecten leendepot	15	15	—	—	15	15
	847	874	596	612	1443	1486
<i>Passiva:</i>						
Crediteuren	511	545	364	380	875	925
Wissels — eigen accept. „ — derden	12	14	13	13	25	27
	13	15	13	13	26	28
Deposito's op termijn ..	41	43	89	89	130	132
Diverse rekeningen ..	13	18	15	15	28	33
Bestemmingsreserve ..	2	2	—	—	2	2
Effecten leendepot	15	15	—	—	15	15
	595	638	481	497	1076	1135
Werkzaam kapitaal ..	252	236	115	115	367	351
Aandelenkapitaal	170	170	87	87	257	257
Reserve	82	66	28	28	110	94
	252	236	115	115	367	351

STATISTIEKEN.

Groothandelsprijzen van belangrijke voedings- en genotmiddelen en grondstoffen.

(Indexcijfers gebaseerd op 1927 t/m 1929 = 100).
Laatste noteringen (16—23 April 1940).

Artikel	Vreemde munt	Prijs in Gulden	Indexcijfer
Voedings- en genotmiddelen			
Gerst	—	— ^{*)}	—
Maja, termijn	—	— ^{*)}	—
Maja, La Plata	—	— ^{*)}	—
Rogge	—	— ^{*)}	—
Tarwe, termijn	—	— ^{*)}	—
Tarwe, Roemeensche	—	— ^{*)}	—
Rijst	sh. 6/10 ^{1/2}	2,29	35,1
Boter	f 0,80 ¹⁾	0,80	38,8
Kaas	—	19,50	42,8
Eieren	—	3,55 ²⁾	44,3
Geel. runderen	—	75,30	79,5
Geel. varkens	—	71,—	83,2
Bevr. Arg. rundvleesch ..	sh. 5/4 ³⁾	1,76	59,5
Bacon	sh. 113/6 ³⁾	37,51	56,3
Cacao	—	18,50	53,6
Koffie, Robusta	—	0,175	35,7
Koffie, Sup. Santos	—	0,18	30,4
Sulker	—	— ^{*)}	—
Thee	—	0,5975	78,9
Grondst. van agr. aard			
Jute	£ 40.-/4)	270,80	63,3
Katoen, Mid. Upland	£ 10,96	0,207	43,9
Katoen, Sup. Fine Omra ..	penc. 7,18 ⁴⁾	0,198	55,1
Austr. Wol, Crossbr. Col. Carded ..	— ^{*)}	—	—
Austr. Wol, Merino	— ^{*)}	—	—
Jap. Zijde	\$ 2,71 ⁵⁾	5,10	39,8
Rubber	penc. 11,125	0,31	46,7
Grœnshout	£ 25,2/6 ⁶⁾	166,08	72,2
Vurenhout	—	168,50	110,3
Koehuiden	—	21,— ⁶⁾	52,4
Copra	—	11,50	37,6
Grondnoten	— ^{*)}	—	—
Lijnzaad	— ^{*)}	—	—
Goud	sh. 168/-	55,95	108,7

1) Heffing Crisis Zuivel-Centrale. 2) Kleine eieren. Voor groote geen notering bekend. 3) Notering van 9 April. 4) Notering van 11 April. 5) Notering van 14 Februari. 6) Notering van Januari. 7) Notering van 8 April.
*) In verband met den internationalen toestand geen not. ten gevolge waarvan het berekenen van indexcijfers achterwege moet blijven.

Artikel	Vreemde munt	Prijs in Gulden	Indexcijfer
Grondst. v. niet-agr. aard			
Koper	— ^{*)}	—	—
Lood	— ^{*)}	—	—
Tin	£ 252,17/6	1684,15	57,9
IJzer, Cleveland	sh. 111/-7)	37,35	88,6
Gietijzer	sh. 177/2 ⁷⁾	59,30	150,1
Zink	— ^{*)}	—	—
Zilver	penc. 21 ^{1/4}	0,59	45,4
Steenkolen	—	16,50	151,1
Petroleum	\$ 1,02	1,92	62,2
Benzine	£ 5,63 ³⁾	0,1061	36,7
Kalkaapeter	—	6,05	54,1
Zwavelz. ammoniak	—	5,80	52,0
Cement	—	13,35	73,4
Steenen, binnenmuur	—	9,50	72,6
Steenen, buitenmuur	—	12,—	64,3

(Wegens plaatsgebrek vervangen bovenstaande statistieken deze week het gebruikelijk overzicht der groothandelsprijzen.)

GELD- EN WISSELKOERSEN. OPEN MARKT.

	1940				1939	1938	1939
	20 April	15/20 April	8/13 April	1/6 April	17/22 April	19/23 April	14/19 Aug.
Amsterdam							
Partic. disc.	2 ^{1/4}	1 ^{3/4} -2 ^{1/4}	3 ^{1/4} -1 ^{3/4}	3 ^{1/4} -1	1 ^{1/2} -1 ^{3/4}	1 ^{1/4}	1 ^{1/2}
Prolong.	3 ^{1/2}	2 ^{1/4} -3 ^{1/2}	2-1 ^{1/2}	2-1 ^{1/4}	1 ^{1/4} -2 ^{1/4}	1 ^{1/2}	3 ^{1/4}
Londen							
Daggeld ..	3 ^{1/4} -1 ^{1/4} 2)	3 ^{1/4} -1 ^{1/4} 4)	3 ^{1/4} -1 ^{1/4}	3 ^{1/4} -1 ^{1/4}	1 ^{1/2} -1 ^{1/4}	1 ^{1/2} -1	1 ^{1/2} -3 ^{1/4}
Partic. disc.	1 ^{1/2} 2)	1 ^{1/2} 4)	1 ^{1/2}	1 ^{1/2}	1 ^{1/2} -5/8	1 ^{1/2}	1 ^{1/2} -3 ^{1/8}
Berlijn							
Daggeld ..	1 ^{3/4} -2 ³⁾	1 ^{5/8} -2 ⁵⁾	1 ^{5/8} -2 ⁶⁾	1 ^{3/4} -2 ⁷⁾	1 ^{1/2} -2 ^{1/4}	2 ^{3/4} -3	2 ^{1/4} -5/8
Maandgeld ..	2-1 ^{1/4} 3)	2-1 ^{1/4} 5)	2-1 ^{1/4} 6)	2-3/8 7)	2 ^{3/4} -3	2 ^{1/4} -3	2 ^{3/8} -5/8
Part. disc.	2 ^{3/8} 3)	2 ^{3/8} 5)	2 ^{3/8} 6)	2 ^{3/8} -1 ^{1/2} 7)	2 ^{7/8}	2 ^{7/8}	2 ^{3/4}
Warenw. ...	3-1 ^{1/2} 3)	3-1 ^{1/2} 5)	3-4 ^{1/2} 6)	4-1 ^{1/2} 7)	4-1 ^{1/2}	4-1 ^{1/4}	4-1 ^{1/2}
New York							
Daggeld 1)	1	1	1	1	1	1	1
Partic. disc.	1 ^{1/2}	1 ^{1/2}	1 ^{1/2}	1 ^{1/2}	1 ^{1/2}	1 ^{1/2}	1 ^{1/2}

1) Koers van 19 April en daaraan voorafgaande weken t/m. Vrijdag.

2) 13 April 3) 18 April 4) 8/13 April 5) 12/18 April 6) 5/11 April 7) 29 Mrt/4 April.

WISSELKOERSEN IN NEDERLAND.

Data	New York *)	Londen *)	Berlijn *)	Parijs *)	Brussel *)	Batavia 1)
16 April 1940	1.88 ^{1/16}	6.63	75.35	3.76 ^{1/2}	31.63	100 ^{3/8}
17 " 1940	1.88 ^{1/16}	6.58 ^{1/2}	75.30	3.74	31.55	100 ^{3/8}
18 " 1940	1.88 ^{1/16}	6.61 ^{1/4}	75.30	3.75	31.55	100 ^{3/8}
19 " 1940	1.88 ^{1/16}	6.64	75.30	3.76 ^{1/2}	31.60	100 ^{3/8}
20 " 1940	1.88 ^{1/16}	6.64	75.35	3.77	31.60	101
22 " 1940	1.88 ^{1/16}	6.66	75.60	3.77 ^{1/2}	31.60	101
Laagste d.w ¹⁾	1.88 ^{1/16}	6.50	75.—	3.69	31.50	100 ^{3/8}
Hoogste d.w ¹⁾	1.88 ^{1/16}	6.69	75.70	3.80	31.68	101
Muntpariteit	1.469	12.1071	59.263	9.747	24.906	100

Data	Zwitserland *)	Praag *)	Boekarest *)	Milaan **)	Madrid **)
16 April 1940	42.25	—	—	—	—
17 " 1940	42.25	—	—	—	—
18 " 1940	42.24	—	—	—	—
19 " 1940	42.25	—	—	—	—
20 " 1940	42.25	—	—	—	—
22 " 1940	42.24 ^{1/2}	—	—	—	—
Laagste d.w ¹⁾	42.20	—	—	9.55	—
Hoogste d.w ¹⁾	42.27 ^{1/2}	6.47 ^{1/2}	1.—	9.57 ^{1/2}	19
Muntpariteit	48.003	7.371	1.488	13.094	48.52

Data	Stockholm *)	Kopenhagen *)	Ostlo *)	Helsingfors 1)	Buenos Aires 1)	Montreal 1)
16 April 1940	44.85	—	—	—	43 ^{3/8}	162 ^{1/2}
17 " 1940	44.80	—	—	—	43 ^{3/8}	159
18 " 1940	44.75	—	—	—	43 ^{3/8}	162
19 " 1940	44.80	—	—	3.65	43 ^{3/8}	161 ^{1/2}
20 " 1940	44.80	—	—	—	43 ^{3/8}	159 ^{1/2}
22 " 1940	44.75	—	—	—	—	—
Laagste d.w ¹⁾	44.60	—	—	3.40	42 ^{3/8}	157
Hoogste d.w ¹⁾	45 —	—	—	3.75	44	164
Muntpariteit	66.671	66.671	66.671	6.266	95 ^{3/8}	2.1878

*) Notering te Amsterdam. **) Not. te Rotterdam. 1) Part. opgave.

KOERSEN TE NEW YORK. (Cable).

Data	Londen (\$ per £)	Parijs (\$ p. 100 fr.)	Berlijn (\$ p. 100 Mk.)	Amsterdam (\$ p. 100 gld.)
16 April 1940	3,49 ^{3/8}	1,98 ^{3/8}	40,20	53,08 ^{1/2}
17 " 1940	3,49 ^{3/8}	1,98 ^{3/8}	40,20	53,09
18 " 1940	3,51 ^{1/2}	1,99	40,20	53,09
19 " 1940	3,51 ^{1/2}	1,99 ^{1/4}	40,20	53,09
20 " 1940	3,52 ^{1/4}	2,00 ^{1/8}	40,20	53,09
22 " 1940	3,53 ^{1/2}	2,00 ^{1/8}	40,20	53,09
24 April 1939	4,68 ^{5/16}	2,64 ^{5/16}	40,09 ^{1/2}	53,10
Muntpariteit ..	4,86	3,90 ^{3/8}	23,81 ^{1/4}	40 ^{3/8}

KOERSEN TE LONDEN.

Plaatsen en Landen	Noteerings-eenheden	30 Mrt. 1940	6 April 1940	8/13 April 1940 Laagste, Hoogste	13 April 1940
Alexandrië..	Piast. p. £	97 1/2	97 1/2	97 3/4	97 1/2
Athene	Dr. p. £	535	535	535	535
Bangkok...	Sh. p. tical	22.18	22.18	22.18	22.18
Budapest ...	Pen. p. £	19 1/2	19 1/2	18 3/4	19
Buenos Aires ¹⁾	p. pesop. £	17.17 1/2	17.17 1/2	17.05	17.30
Calcutta	Sh. p. rup.	—	—	—	—
Hongkong ..	Sh. p. \$	1/2 1/2	1/2 3/4	1/3	1/2 3/4
Istanbul ...	Piast. p. £	5.10	5.10	5.10	5.10
Kobe	Sh. p. yen	1/4	1 3/16	1/3 1/2	1/4 3/16
Lissabon ...	Escu. p. £	106 3/4	103	101 1/2	103 1/4
Montevideo ..	d. per £	26 3/4	26	24 1/2	26 1/2
Montreal ..	\$ per £	4.45	4.45	4.43	4.47
Rio d. Janeiro	d. per Mil,	3 3/4	3 1/2	3 1/2	3 1/2
Shanghai ..	d. p. \$	4 3/16	4 3/16	3 3/4	4 3/16
Singapore ..	Sh. p. \$	2 4/16	2 4/16	2 4/16	2 4/16
Valparaiso ²⁾	\$ per £	100	100	95	100
Warschau ..	Zl. p. £	—	—	—	—

¹⁾ Offic. not. 15 laten, gem. not., welke imp. hebben te betalen 15 Nov. 1938 17.13. ²⁾ 90 dg. Vanaf 13 Dec. 1937 laatste „export” noteering.

ZILVERPRIJS

Londen ¹⁾ N.York ²⁾	20%	34%
16 April 1940..	20 3/16	34 3/4
17 „ 1940..	20 1/16	34 3/4
18 „ 1940..	20 3/16	34 3/4
19 „ 1940..	20 3/16	34 3/4
20 „ 1940..	—	—
22 „ 1940..	21 1/4	34 3/4
24 April 1939..	20 1/16	42 3/4
23 Aug. 1939..	20 5/16	37 1/4

GOUDPRIJS

A'dam ³⁾ Londen ⁴⁾	2090	168/-
16 April 1940..	2090	168/-
17 „ 1940..	2090	169/-
18 „ 1940..	2090	168/-
19 „ 1940..	2090	168/-
20 „ 1940..	2090	168/-
22 „ 1940..	2090	168/-
24 April 1939..	2120	148 6
23 Aug. 1939..	2110	148 6 1/2

¹⁾ In pence p. oz. stand. ²⁾ Foreign silver in \$c. p. oz. fine. ³⁾ In gulden per Kg. 1000/1000. ⁴⁾ In sh. p. oz. fine.

STAND VAN 's RIJKS KAS.

Vorderingen	6 April 1940	15 April 1940
Saldo van 's Rijks Schatkist bij de Nederlandse Bank	f 67.748.473,14	f 57.752.594,13
Saldo b. d. Bank voor Ned. Gemeenten Voorschotten op ultimo Febr./Mrt. 1940 a/d. gemeent. verstr. op a. haar uit te keeren hoofds. der pers. bel., aand. in de hoofds. der grondbel. en der gem. fondsbel., alsmede op de die belastingen en op de vermogensbelasting Voorschotten aan Ned.-Indië ¹⁾	„ 75.098.119,71	„ 68.967.949,57
Idem aan Suriname ¹⁾	„ 12.548.007,22	„ 12.798.077,49
Kasvord. weg. credietverst. a/h. buitenl. Daggeldteeningen tegen onderpand ..	„ 84.180.827,76	„ 83.370.224,10
Saldo der postrek. v. Rijkscomptabelen Vord. op het Alg. Burg. Pensioenf. I.) ..	„ 56.167.898,17	„ 50.464.063,98
Vord. op andere Staatsbedr. en instell. ¹⁾ ..	„ 22.847.299,83	„ 23.941.822,99

Verplichtingen

Voorschot door de Ned. Bank ingev. art. 16 van haar octrooi verstrekt..	—	—
Voorschot door de Ned. Bank in rekening-courant verstrekt	—	—
Schatkistbiljetten in omloop	f 79.164.000,—	f 79.164.000,—
Schatkistpromessen in omloop	„ 320.400.000,— ²⁾	„ 320.400.000,—
Daggeldteeningen	—	—
Zilverbons in omloop	„ 1.063.892,—	„ 1.063.780,50
Schuld op ultimo Febr./Mrt. 1940 a/d. gem. weg. a. h. uit te keeren hoofds. d. pers. bel., aand. i. d. hoofds. d. grondb. e. d. gem. fondsb. alsmede op de die bel. en op de vermogensbelasting..	„ 9.069.774,83	„ 2.897.531,65
Schuld aan Curaçao ¹⁾	„ 824.707,82	„ 827.604,21
Schuld aan het Alg. Burg. Pensioenf. I.)	„ 16.271.180,89	„ 17.010.623,72
Id. a. h. Staatsbedr. der P. T. en T. I.)	„ 168.794.598,58	„ 151.501.437,45
Id. aan andere Staatsbedrijven I.)	„ 23.000.000,—	„ 23.000.000,—
Id. aan diverse instellingen I.)	„ 150.171.627,59	„ 150.176.450,53

¹⁾ In rekg.-crt. met 's Rijks Schatkist. ²⁾ Rechtstreeks bij de Nederlandse Bank geplaatst Nihil. ³⁾ Idem Nihil.

NEDERLANDSCH-INDISCHE VLOTTENDE SCHULD.

	13 April 1940	20 April 1940
Vorderingen: ¹⁾		
Saldo Javasche Bank	—	f 1.234.000
Saldo b. d. Postchèque- en Girodienst	f 281.000	„ 238.000
Saldo Indisch Muntfonds	„ 3.648.000	„ 3.648.000
Verplichtingen:		
Voorschot 's Rijks kas e.a. Rijksinstell.	„ 76.009.000	„ 68.232.000
Voorschot van de Javasche Bank	„ 2.868.000	—
Schatkistpromessen in omloop	„ 40.000.000	„ 40.000.000
Schuld aan het Ned.-Ind. Muntfonds.	—	—
Schuld a. d. Indische Pensioenfondsen	„ 9.353.000	„ 9.353.000
Idem aan de Ned.-Ind. Postspaarbank.	„ 1.377.000	„ 1.018.000
Belegde kasmiddelen Zelfbesturen	„ 1.030.000	„ 1.030.000

¹⁾ Betaalmiddelen in de Landskassen f 40.023.000.

SURINAAMSCH BANK.

Voornaamste posten in duizenden gulden.

Data	Metaal	Circulatie	Dadelijk opsch. schulden		Discont.	Div. rekeningen ¹⁾
			Gouvern.	Ander.		
3 Feb. '40	973	1.288	387	770	516	1.216
27 Jan. '40	1.005	1.232	365	742	523	1.188
20 „ '40	989	1.213	471	648	521	1.188
13 „ '40	978	1.231	487	679	520	1.224
19 Aug. '39	886	1.176	757	586	552	1.373

¹⁾ Sluipst. der activa.

NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte Balans op 22 April 1940.

Activa.		
Binnenl. Wis- sels, Prom., enz. in disc.	Hfdbk. f 6.792.787,96 Bijbnk. „ 693.457,70 Ag. sch. „ 2.274.379,46	f 9.760.625,12
Papier o. h. Buitenl.	f 750.000,—	
Af: Verkocht maar voor de bk. nog niet afgel.	„ —	750.000,—
Beleeningen incl. vrsch. in rek.-crt. op onderp.	Hfdbk. f 147.478.974,28 ¹⁾ Bijbnk. „ 3.569.501,17 Ag. sch. „ 59.584.658,10	f 210.633.133,55
Op Effecten enz. ...	f 208.875.115,56 ¹⁾	
Op Goederen en Ceel.	„ 1.758.017,99	210.633.133,55 ¹⁾
Voorschotten a. h. Rijk	„ —	
Munt en muntmateriaal: ²⁾		
Gouden munt en gouden muntmateriaal	f 1.170.288.206,40	
Zilveren munt, enz.	„ 9.842.212,90	1.180.130.419,30
Belegging van kapitaal, reserves en pensioenfonds	„ 43.993.743,85	
Gebouwen en Meub. der Bank	„ 4.580.000,—	
Diverse rekeningen ³⁾	„ 21.414.748,55	
		f 1.471.262.670,37

Passiva.

Kapitaal	f 20.000.000,—
Reservefonds	„ 7.579.898,11
Bijzondere reserve	„ 10.756.940,37
Pensioenfonds	„ 11.926.772,34
Bankbiljetten in omloop	„ 1.125.199.505,—
Bankassignatiën in omloop	„ 85.425,23
Rek.-Cour. { Het Rijk f 50.125.527,73 saldo's: { Anderen „ 236.520.263,15	„ 286.645.790,88
Diverse rekeningen	„ 9.068.338,44
	f 1.471.262.670,37

Beschikbaar metaalsaldo

Minder bedrag aan bankbiljetten in omloop dan waartoe de Bank gerechtigd is ..

Schatkistpapier, rechtstreeks bij de Bank ondergebracht

¹⁾ Waarvan aan Nederlandsch-Indië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad No. 99)

Voornaamste posten in duizenden gulden.

Data	Gouden ²⁾ Munt en Muntmat.	Circulatie	Andere opsch. schulden	Beschikk. Metaal-saldo	Dek-kings perc.
22 Apr. '40	1.180.130	1.125.200	286.731	615.550	84
15 „ '40	1.195.286	1.222.714	316.706	628.964	83
21 Aug. '39	105958	1.023.467	1.011.582	401.626	590.049 79.9

Data	Totaal bedrag discontos	Schatkist-promessen rechtstreeks	Beleeningen	Papier op het buitenl.	Diverse rekeningen ¹⁾
22 Apr. 1940	9.761	615.550	210.633	750	21.415
15 „ 1940	9.740	—	214.335	750	21.567
21 Aug. 1939	21.297	—	214.812	1.575	11.581

¹⁾ Onder de activa. ²⁾ Per 1 April 1910 herwaardeering van den goudvoorraad op basis van een depreciatie-percentage van 18 p.c. ³⁾ De post „Staat d. Nederl.” (Wet v. 27/5/32 S. No. 221) wordt met ingang van 1 April 1940 niet meer vermeld.

JAVASCHE BANK.

Data	Goud	Zilver	Circulatie	Andere opsch. schulden	Beschikk. metaal-saldo
20 Apr. '40 ²⁾	160.830	—	203.570	119.830	31.470
13 „ '40 ³⁾	152.580	—	207.140	115.700	23.444
16 Mrt. '40	132.831	20.457	107.894	109.990	30.134
9 „ '40	132.697	21.246	200.395	109.199	30.105
19 Aug. '39	128.676	19.235	198.914	72.384	39.392

Data	Wissels, buiten N.-Ind. betaalb.	Discontos	Beleeningen	Diverse rekeningen ¹⁾	Dek-kings-percentage
20 April '40 ²⁾	19.890	75.260	—	82.930	50
13 „ '40 ²⁾	14.540	72.040	—	98.940	47
16 Mrt. '40	18.413	15.688	45.054	80.475	50
9 „ '40	16.626	15.637	54.845	69.759	50
19 Aug. 1939	9.300	13.890	48.920	51.942	55

¹⁾ Sluipst activa. ²⁾ Cijfers telegrafisch ontvangen.